

KERESZTYÉN IGAZSÁG

AZ ORDASS LAJOS BARÁTI KÖR FOLYÓIRATA

Új folyam 33. szám

1997. TAVASZ

Tartalom

MEDITÁCIÓ	
Ordass Lajos: Vigasztaló ígéret	1
KÖSZÖNTÉS	
Id. Kendeh György 85 éves	2
EMLÉKEZÜNK	
Ittész János: A „majdnem elfelejtett” Melanchthon	3
<i>Karner Károly születésének 100. évfordulójára</i>	
Zoltán László: Emléktöredékek Karner Károlyról	5
Sulyok Elemér: Egy Írások fölé hajló teológus	6
Terray László: Az „Írás-tudó”	8
Zsigmondy Árpád: Professor Novi Testamenti	8
Vladár Gábor: Karner Károlyról – református szemmel	11
Dóka Zoltán: Emlékek közt válogatva	12
TANULMÁNYOK	
<i>Egyházunk megújulásának kérdéséről beszélgetünk</i>	
Ittész János: A múlt öröksége egyházunk jelenében	14
Szeverényi János: Egyházunk jövője	21
Cserhátiné Szabó Izabella – Cserháti Péter: Elképzelések és remények egyházunk jövőjére nézve	23
ifj. Zászkaliczky Pál: „Kedv, remények...” Gondolatok két találkozó kapcsán.....	29
DOKUMENTUMOK	
Az OLBK elnökségének levele az LVSZ elnökéhez	32
Ittész Gábor: Nyílt levél a Déli Evangélikus Egyházkerület Presbitériumának és Közgyűlésének	34
KÖNYVISMÉRTETÉS	
id. Magassy Sándor: Az „ökumenikus” Újszövetség – Gondolatok Dr. h. c. Veöreös Imre könyvéhez	36

KERESZTYÉN IGAZSÁG

Az Ordass Lajos Baráti Kör negyedévi folyóirata
Független evangélikus teológiai és kritikai lap

Új folyam 33. szám – 1997. TAVASZ

Felélős szerkesztő: Ittész Gábor (tel. 96-439-381)

Kiadó: id. Kendeh György (tel. 1-166-2523)

A szerkesztőbizottság tagjai: D. Dóka Zoltán, Ittész János, id. Magassy Sándor,
Rózse István

Szerkesztőség: 9024 Győr, Liezen-Mayer u. 41.

Kiadóhivatal: 1114 Budapest, Bocskay út 10.

Csekkszám: Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest – OTP XI. ker. 11711034-20081452

Nyomdai kivitelezés: FÉBÉ Bt.

Felélős vezető: Tóth Béla

HU ISSN 0865–2163 – Törzsszám: 1996/320 – Eng. szám: III./E1/20/1989

Jelen számunkhoz csekklapot mellékelünk. Saját lábunkon állunk. Szükségünk van a segítségre. Kérjük, használják fel a csekklapot akár előfizetés befizetésére, akár adomány juttatására. Szíveskedjenek a csekket OTP fiókon keresztül felhasználni.

Köszönjük szíves intézkedésüket.

Ordass Lajos: Vigasztaló ígéret

„Nem hagylok titeket árvákul. Eljövök hozzátok.”

János 14,18.

URAM!

Húsvét számodra a győzelem napja volt. Világossá vált: Te megverted a bűnt, legyőzted a halált és új élet ajándékát hoztad mindazoknak, akik benned hisznek. Minden szavadra, tetedre, egész életedre mennyei Atyád a föltámadással adta meg „Ámen”-jét.

Tanítványaid ezt élték át Húsvétkor. Ezért lett számukra ez az ünnepek ünnepe. A szomorúságuk oszlott széjjel. Te közvetlenül Nagypéntek előtt vigasztalgattad őket ezzel a mai igéddel. Amikor árvaságuk mégis bekövetkezett, vigasztalanoknak érezték magukat. Igen! Húsvét nélkül visszahullottak volna – reménytelenül – a régi életbe. Emléked talán egyszer-egyszer fölragyogott volna előttük. De a halott emléke nem életerő! Árvaságukat csak Te oszlathtad el. Te kelleltél nekik.

URAM!

Tudom, mi az árvaság. Tőled távol hullani. De – hála neked – ismerem a húsvéti örömet is, amely az árvaság kínzó gyötrelmét föloldja. Hiszen itt vagy velem minden nap. Utat mutatsz. Vigasztalsz. Naponként megbocsátod bűnömet. Harcomban támogatasz. És hittel hiszem: a halálon is átvezetsz.

*Jézus, Megváltónk sírba szállt,
Bűniünkért hullott vére,
Ámde levert poklot, halált
Harmadnap reggelére.
Ezen öröendezhetiünk,
És dicsérhetjük Istenünk.
Zenghet a halleluja!
Halleluja!*

(215. ének 1. v.)

*Jézus húsvéti győzelmének örömhírével
Kíván áldott ünneplést
folyóiratunk minden Olvasójának.*

*a Keresztjén Igazság
szerkesztőbizottsága*

Id. Kendeh György 85 éves

Tisztelettel és szeretettel köszöntjük id. Kendeh Györgyöt, lapunk kiadóját és az Ordass Lajos Baráti Kör titkárát, de úgy is, mint egyházunk mindvégig „állhatatos” lelkészét, aki nehéz időkben is mindig tudta, hogy kell az evangélium ügyét képviselni. Azok közé a kevesek közé tartozik, akiknél a kimondott szó összecseng a tettel, úgy él, úgy cselekszik, hogy ezzel mindnyájunknak példát mutat.

Ha egy szóval jellemezni akarnánk, talán legfőbb tulajdonságának az igazságkeresést nevezhetnénk meg. Nem emberek, hanem az örökkévaló Isten titkait keresi, őt szolgálja egész életében, s az evangélium igazságáért vállal minden megpróbáltatást, amely élete során bőven kijutott számára.

1912. január 22-én Késmárkon született lelkészi családból. Középkorait Kolozsvárott és Budapesten végzi. A családi háttér, édesapja kiváló lelkészi adottságai a soproni hittudományi kar felé irányítják, ahol 1935-ben lelkészi oklevelet szerez.

A másfél éves ceglédi segédlelkészi szolgálat, melyről Ordass püspök igen elismerően nyilatkozik, alapozza meg a vele való sűrű tartó barátságot. Az egyéves svédországi tanulmányút nemcsak a svéd nyelv elsajátítását biztosítja, hanem a svéd egyházi viszonyok szakértőjévé is avatja. A nyáregyházi hatéves szolgálati idő a vallásos élet megújulását és szép gyülekezeti ház létesítését eredményezi. A kelenföldi lelkészi állást 1945. december 1-től 1950 márciusáig tölti be, azután a megpróbáltatások végelethetetlen sora következik. Sor kerül egy tervezett koncepció per bevezetéseként ügyészségi vizsgálatra, majd féléves kistarcsai internálásra.

Aztán a tanyavilágba történő deportálás jött, amely már az egész családot érintette, s ez az útszakaszt őt évet vett el tőlük.

Az 1956. évi állami és egyházi rehabilitáció ugyan visszaemelte a kelenföldi gyülekezetbe, de 1961-ben „egyházi közérdekből” a kistarcsai Özvegy Papnék Otthonába száműzte az államot kiszolgáló egyházi vezetőség, amely ezt a drasztikus intézkedést mégcsak nem is indokolta. Ez a számkivetettség húsz és fél esztendőig tartott, s a deportálás során ráütött bélyeg mindvégig megmaradt, noha 1982-ben nyugdíjba ment.

Ezt követően minden igyekezete arra irányult, hogy közreműködjön az egyház megújulásában és az egyházat megtisztítsa a kommunizmus által ráakódott tisztatlanságoktól. Sokszor kitört belőle a sóhaj: „Uram! add, hogy az egyház egyház legyen itt a bűn és halál kötelékében vergődő világban, mert hiszen az a Tőled vett megbízatása, küldetése, örökké időszerű feladata, hogy hirdesse szóval, cselekedettel, életáldozással azt az evangéliumot, amely a földi élet számára ízt adó só és a vándorok, az úton levők számára egyedül fényt adó világosság. Ez a szolgálat pedig azért elalkudhatatlan ezen a földön és ebben a magyar hazában, mert e nép és e nemzet számára sokkal súlyosabb az erkölcsi válság, mint a fojtogató gazdasági krízis”.

Kendeh György a múltbeli sötét tapasztalatok ellenére a reménység embere, aki a reménytelenségbe sülyedteket felrázza. Az egyháznak újra egyháznak kell lennie, az evangélium egyházának, meg kell újulnia, mert különben hitelét veszti.

Amikor az Egyház Ura áldását kérjük további életútjára, megköszönjük, hogy Isten az Ordass Kör szolgálatába állította, ahol a semmiből elindulva most immár a 28-ik könyvvel (Ordass Lajos: Akikkel az Úton találkoztam) örvendeztette meg egyházunk tagjait. Ordass Lajos a Krisztushoz vezető úton Kendeh Györggyel is találkozott, hisz ő is hitéért szenvedő mártírtársává vált.

Az Ordass Lajos Baráti Kör és a Keresztyén Igazság Szerkesztőbizottsága

Ittész János

A „majdnem elfelejtett” Melanchthon¹

– 500 éve született az *Ágostai Hitoallás* írója –

Melanchthon Fiilöp 1497. február 16-án született Brettenben (Baden). Apja a választófejedelem fegyvermestere. Szülei *Schwarzert Georg* és *Reuter Barbara*. *Melanchthon* a kor humanista szokása szerint fordította később görögre családi nevét. Apja korán, 1508-ban meghalt. Az eddig magántanuló *Melanchthon* ekkor a pforzheimi latiniskolába került. A csodagyermekként számontartott kisdíák 1509-ben, tehát 12 éves korában a heidelbergi egyetem hallgatója lesz. Itt nyeri el első tudományos minősítését, amikor 14 éves korában „baccalaureus artium” lesz. Két évvel később, már Tübingenben, a „magister artium” fokozatot kapja meg.

Melanchthon rokona (anyjának nagybátyja) volt a híres humanista tudós *Reuchlin*. Az ő ajánlása alapján hívják meg a 21 éves *Melanchthon* a wittenbergi egyetemre a görög nyelv professzorául. Itt lesz *Luther* barátja és harcostársa a reformáció ügyéért vívott küzdelemben. Életének ebben a szakaszában, 1521-ben jelenik meg híres műve, a *Loci communes* (A teológia alapfogalmai).

Az közismert, hogy *Luther* 1521–22-ben (legalábbis 1522 tavaszáig) a wormszi birodalmi gyűlés után távol van Wittenbergtől, mert a birodalmi gyűlés után György lovagként Wartburgban „élvezi” a választófejedelem védőőrizetét. *Melanchthon* számára meghatározóvá lesznek ezek a hónapok. Amikor a rajongók, *Karlstadt* és követői Wittenbergben nyugtalanságot, zavart támasztanak, *Melanchthon* – aki most első ízben lehetne teljes joggal felelős a dolgok kimeneteléért – nem tud felnőni a feladathoz. Erejét meghaladja ez a kihívás, sőt elvileg is elbizonytalanítják a „zwickauai próféták”. Oktatói munkásságában is negatív hatású ez a kudarc. (Köztudott az is, hogy a wittenbergi nyugtalanságot csak a Wartburgból hirtelen-váratlan hazatérő *Luther* böjti prédikációsorozata csillapítja le.)

Luther többször is megpróbálkozott azzal, hogy *Melanchthon* – ahogy fogalmazta, „a görög grammatika” oktatásának kötelezettsége alól felszabadítva egészen és teljes munkakörrel megnyerje az exegézis, a teológiai fakultás számára. Spalatinnál, de magánál a választófejedelemnél is közbenjárt ennek érdekében, de ezek a kísérletei elsősorban *Melanchthon* ellenállása miatt sorra sikertelenek maradtak. Bár *Lutherral* való szoros barátságát ez tulajdonképpen nem rendítette meg, most ismét teljes erővel az eredeti szakterületével kapcsolatos feladataihoz fordul. Ezzel együtt *Luther* mellett továbbra is vezető szerepe volt a Wittenbergből kiinduló reformáció munkájában.

A *Loci*-ban már kitűnt *Melanchthon* páratlan képessége a reformátori tanítás rendszeres és világos megfogalmazása terén. Ennek ismételtelen lenyűgöző tanú-

¹ Emlékeztetjük Olvasóinkat, hogy *W. Elert* halálának 50. évfordulója kapcsán közöltünk egy tanulmányt *Humanitás és egyház – Melanchthon születésének 450. évfordulójára* címmel. *KI* 1994. évi 21. (tavaszi) szám.

jelét adta 1530-ban az *Ágostai Hitvallás*nak, majd az *Ágostai Hitvallás Védőiratának* (*Apologia*) megfogalmazásával.

A kimagasló gondolkodó és teológus azonban egyúttal félnék és gyenge ember volt, emiatt már az augsburgi tárgyalások idején többen éles kritikával illették. (Ahogy ismert, *Luther* maga is „Leisetreter”-nek, azaz „csendes léptű”-nek nevezte őt.) És mindehhez jön még az is, hogy teológiai gondolkodása is bizonyos változáson ment át, elsősorban az úrvacsora kérdésében, de más területen is. Ezek a változások eltávolították eredetileg képviselt, az *Ágostai Hitvallás*ban krisztálytisztán megfogalmazott felfogásától. Ennek következtében már 1536-tól vitában áll *Cordatusszal*, 1540-ben pedig megjelenik az *Ágostai Hitvallás* új kiadása, az általa megváltoztatott szövegrészekkel (*Confessio Augustana Variata*). A *Loci* újabb kiadásai is (1535, 1543/44, 1559) tanúskodnak ezekről a változásokról.

Emberi gyengeségek és a markáns lutheri teológiát képviselőktől (gnesiolutheránusok) való eltávolodása miatt nem lehetett *Melanchthon* a *Luther* halála utáni nagyon nehéz időkben a reformáció ügyének vezető egyéniségévé. Bizonyos értelemben egyre jobban elszigetelődött. És az eredetileg várható és remélhető tágoelölésű vezető szerep helyett egy – a reformáció ügye szempontjából – nem igazán jelentős irányzatnak, a róla elnevezett *filippistáknak* lett névadó és meghatározó személyiségévé. Egyre nehezebben viselte el a szenvedélyes teológiai vitákat, az azokban fellángoló – ahogy ő nevezte – „*rabies theologorum*”-ot (a teológusok veszettsége).

Melanchthon 1560. április 19-én halt meg.

Munkásságának jelentősége messze túlnyúlik a teológia szakterületének határain. A protestáns iskola- és egyetemi oktatásügy túl nem becsülhetően sokat köszönhet neki. Hálás tanítványai méltán tisztelték meg őt a „*Praeceptor Germaniae*” (Németország tanítómestere) névvel. Számunkra azért mégis elsősorban mint „evangélikus egyházunk alkotmányának”, az *Ágostai Hitvallás*nak és az *Apologiának* az írója pótolhatatlan és drága a munkássága. Minden bizonnyal nemcsak őrá volt nagy hatással a „*Luthertől* tanult evangélium”, hanem az sem alaptalan feltételezés, hogy *Melanchthon* nélkül *Luther* sem lett volna azzá, aminek őt ismerjük. És amit neki – a későbbi eltávolodás ellenére is – a reformáció ügye és evangélikus egyházunk köszönhet, fénylővé teszi nevét az egyháztörténetben.

Születésének 500. évfordulóján Isten iránti hálával emlékezünk rá.

Karner Károly születésének 100. évfordulójára

1997. január 3-án volt lic. dr. Karner Károly születésének századik évfordulója.

Az Újszövetség jeles professzorára, a Keresztyén Igazság egyik alapítójára és első felelős szerkesztőjére néhány személyes hangvételű írással emlékezünk ez évi első számunkban.

Zoltán László

Emléktöredékek Karner Károlyról

Abban a kiváltságos helyzetben vagyok, és erre még ma is szívesen emlékszem vissza, hogy Karner Károly segítőkészségét előbb ismertem meg, mint őt magát. A soproni teológiai tanulmányaim megkezdhetésével kapcsolatosan voltak kételeyeim és kérdéseim, amelyekre a feleletet az 1940 augusztusában Budapesten, a FÉBÉ József utcai Otthonában szállást vevő Karner professzortól szerettem volna megkapni. Sajnos a személyes találkozásra nem kerülhetett sor, de Zulauf Henriknek, a FÉBÉ akkori igazgató-lelkészének testvéri közvetítésével később, minden szükséges eligazítást megkaptam. Jólesett az a részletes és bátorító tudósítás nekem akkor azért is, mert eladdig Sopront sohasem láttam, s világossá lett előttem az is, hogy az ősz folyamán az ott működő Evangélikus Hittudományi Karnak hallgatója lehetek. De nem kevésbé örültem annak is, hogy Karner Károlyt ott majd személyesen megismerhetem mint az újszövetségi teológiai tanszék nyilvános rendes tanárát. Így is lett.

Mint vékonypénzű, hazulról csak igen kevés anyagi támogatásban részesülő teológust, a második évtől kezdve a Keresztyén Igazság című folyóirat adminisztrációjában és expediálásában való segédkezésre kért meg. Ezt a munkámat egy nem magas, de számomra jelentős, az otthondíj kifizetéséhez hozzásegítő, valószínűleg a saját zsebéből származó, havi összeggel honorálta. Azokban az években a Keresztyén Igazság füzetei is sorra jelentek meg, valamint 1942-ben az *Isten igazsága* címen írt híres Római levél kommentár. Volt tehát munka bőven az adminisztrálással és a postázással is, amelyet maga Karner Károly szerkesztőként és szerzőként is irányított.

Jólesően emlékezem vissza azokra a négyszemközti beszélgetésekre is, amelyeket bent a Fakon (fakultáson), vagy a hazafelé vezető úton, vagy éppen családi otthona dolgozószobájában folytattunk. Nem sajnálta az időt, hogy világossá tegye számomra, de mások számára is, a homályban maradt, egészen meg nem értett, vagy éppenséggel félreértett szavak, fogalmak helyes jelentését. Elméje és türelme csodálatos volt. Jó volt ez a meleg közvetlensége és segítőkészsége annál is inkább, mivel a kollokviumokon igen szigorú mércét használt, s nem tűrt el semmiféle mellébeszélést.

De Karner Károllyal kapcsolatban kitörölhetetlenül él emlékezetemben még ma is az a beszélgetés, amelyre 1944 májusának elején került sor. Túl voltunk már a március 19-i német megszálláson, számtalan légiriadót éltünk át az Otthonban, Budapestre már hullottak a bombák. Évfolyamunk az előrehozott, befejező szigorlatok után búcsúzni készült az Alma Matertől, az Otthontól s a négy esztendő alatt igen szívünkhöz nőtt, szép Soprontól. Mi vár ránk? Hol és hogyan ér bennünket az esztelen háború pusztítása? Karner Károly figyelmeztetett bennünket az embertelenség eluralkodására, a várható háborús események hitbéli, erkölcsi próbáira. Neki már voltak tapasztalatai az első világháború idejéből. Mint fiatal papoknak meg kell tudni majd állni szolgálati helyünkön, bárhol is legyen az egyházunkban, hazánk területén. Isten ígéjével biztatott, erősített bennünket Isten minden körülmények közötti, velünk maradó, oltalmazó velünk léteére mutatva... Jó volt hallgatni az akkor 47 éves professzorunk bátorító szavait. Jó volt emlékezni azután erre az „útravalóra”, amelyet ezen az utolsó soproni együttlétünkön Karner Károlytól kaptunk. Nagy segítségnek bizonyult a következő hónapok hitet próbáló, háborús eseményeiben, a túlélésben és a megmaradásban.

Magam, de évfolyamtársaim nevében is, hálásan emlékezem Karner professzor úr, kedves Károly bátyánk akkori bátorító szavaira, segítő szavaira.

Sulyok Elemér

Egy Írások fölé hajló teológus

„Scutare Scripturas”
(Jn 7,52)

Miután a főpapok és a farizeusok el akarták fogatni Jézust („Miért nem hozták ide?”), a sokaság között viszály támadt. Erre föl „Nikodémus, aki már előbb járt nála... (és a farizeusok közül való volt), így szólt hozzájuk: „Elítéli-e az embert a mi törvényünk, míg ki nem hallgatták, és meg nem tudták tőle, hogy mit tett?” Azok pedig így válaszoltak neki: „Talán te is galileai vagy? Nézz utána (a Vulgata fordításában: „scutare Scripturas”; vizsgáld át – így a Békés-Dalos), hogy Galileából nem támad próféta.” (Jn 7,45–52).

Most, amikor az a megtiszteltetés ért, hogy Karner Károly születésének századik évfordulója alkalmából néhány sort írhatok, az imént idézett ige jutott eszembe. Néhány könyve, tanulmánya alapján, melyet megismerhettem – úgy tetszik –, egész életét annak szentelte, hogy az Írásokat kutassa, vizsgálja, értelmezze és magyarázza. Csakhogy nem azzal a szándékkal, miszerint „Galileából nem támad próféta”, hanem éppen ellenkezőleg azzal a kereszteni elhivatottsággal, széleskörű műveltséggel és kreatív intuícióval, hogy igazolja, hitelessé tegye: a próféta éppen Galileából származik, aki nem más, mint Jézus Krisztus, az egyetlen Megváltó.

E sorok írójának meg kell vallania, a kiváló bibliatudóst személyesen nem ismerte, életútjáról alighogy tud valamit. Továbbá azt is meg kell jegyeznie: mint Bibliát olvasó és Szentírást tanító bencés szerzetes veti papírra gondolatait.

Mindezek előrebocsátása után csupán arra hagyatkozhatom, hogy a már fentebb szóba hozott írások tükrében keressem Karner Károly hazai és nemzetközi „helyét” a XX. század „forradalmi” léptékű bibliatudományában.

A neves professzor olyan lelkész lehetett, aki a szószerűről lelépve, a tantee-remből kilépve, az egyetemi előadóteremből hazamenve az Írások fölé hajolt. Kutatta, kereste (vö. „scutare Scripturas”) az Írások értelmét. Szakított a protestáns liberalizmussal és az ún. neopozitivizmussal. Noha rengeteg időt fordított a Jézus korabeli és az azt megelőző korszak szellemi, teológiai közegének tárgyi megismerésére (vö. a Kovács Károly álnéven megjelent Hellenizmus, Róma, zsidóság; Útitárs, Köln–Bécs, 1969), nem vezett el a nélkülözhetetlen, ugyanakkor korántsem elégséges segédtudományokban.

Az otthoni és egyetemi csendességben kiváló nyelvjártasságával és a szekundér irodalom egyedülálló ismeretével kitartó szorgalommal „kertészkedett”, „gyomlálgatott” a héber–arám és görög szógyökök körül. (Vö. Apokalipszis, Bécs, 1974; valamint Miatyánk, bibliatanulmány! Mindkét mű egyedülálló még a mai szakirodalomban is.)

A véletlen? – inkább a gondviselés juttatta kezembe a „Der historische Jesus und der kerygmatische Christus” (Evangelische Verlagsanstalt, Berlin, 1961) című nemzetközi tanulmánykötetet, melyben meglepetésemre Károly Karner tollából olvashattam „Die Anrede in der Botschaft Jesu” (i.m. 403–413. l.) tanulmányát. A helyszűke nem engedi meg, hogy e nagyszerű tanulmányt ismertethessem. De hogy európai elismerését és a szakemberek között elfoglalt helyét némiképp érzékeltethessem, csak annyit jelzek, olyan kiváló történet-kritikai módszert követő protestáns és katolikus tudósok között szerepel, mint pl. Paul Althaus, Günther Bornkamm, Emil Brunner, Rudolf Bultmann, Hans Conzelmann, Oscar Cullmann, Jean Daniélou, Béda Rigaux.

Ám e laudációval is felérő sorok után egyáltalán ne gondoljuk: az élettől, a mindennapoktól félrevonult szobatudós volt. Ismerte a hétköznapi örömet és fájdalmát egyaránt. (Vö. a Keresztyén Igazság c. folyóiratban megjelent cikkei!) Talán ennek köszönhető, hogy majd mindegyik írásában nemcsak megbízható filológiai tudás és lebilincselő bibliteológiai ismeret fedezhető fel, hanem a Karl Barth-i kérügmátikus, igehirdetői szándék is. Úgy adagolta a legmagasabb tudományos ismereteket, hogy annak minden hallgatója hasznát ve(he)tte későbbi lelkészi szolgálatában. Olyasféleképpen, hogy az íróasztalon forgatott lexikonoktól, szótáraktól, elsősorban a ThWB-től (Theologisches Wörterbuch) elkísérte növendékeit a szószerűig.

Mint teológus csak sajnálni tudom: közülünk, katolikus teológusok közül nagyon kevesen ismerik őt. De azt is fájjalom: az evangélikus egyház sem karolta fel életművét kellő- és méltóképp. Megérdemelné, hogy egyik-másik munkáját újra kiadják – akár változtatás formájában.

Karner Károly Isten kegyelméből hosszú életet áldozhatott az Írások kutatására és tölthetett el „az ige szolgálatában”, a „diakonia tou logou”-ban (ApCsel 6,4). Nem tehette volna, ha nem érezte volna, amit egy múlt századbéli amerikai költőnő (Emily Dickinson) így fogalmaz meg egyik versében: „A vízre a szomj tanít”, a Szentírás tanulmányozására Isten keresése, Krisztusra pedig a belé vetett feltétlen hit. Hisszük, az „élő vizek” kielégítették szomját. Egy olyan emberét, aki

tán maga sem tudta, hogy századunk magyar bibliatudományának kimagasló, ha nem a legnagyobb művelője volt.

Terray László

Az „Írás-tudó”

Előadásaiban, írásaiban Karner Károly nem igyekezett eltitkolni az írásmagyarázat nehézségeit. A bibliai tudomány legújabb eredményeit őszintén, kertelés nélkül tárta hallgatói és olvasói elé. Már 1944-ben 40 oldalas cikkben mutatta be a Lelkipásztor hasábjain a bultmanni „mitológiátlanítást”, de azt egyben beható kritikának is vetette alá. Olyan időpontban volt ez, amikor a „Bultmann-kérdés” még nem vált a német teológia fő témájává olyan mértékben, mint néhány évvel később. Semmiféle tudományos elmélet kedvéért nem volt hajlandó feladni azt a meggyőződést, hogy a Szentírás elsősorban nem akármilyen történelmi dokumentum, hanem Isten kinyilatkoztatott Igéje. Kommentárjai Máté és János evangéliumához, a Római levélhez és a Jelenések könyvéhez még hosszú időre a magyar nyelvű bibliai tudománynak alapvető munkái maradnak. Ilyen jó értelemben volt egyházunk „Írás-tudója”.

Hogy egyházunk szószékein a legkritikusabb időkben sem némult el az evangélium hangja, abban jelentős része volt annak, hogy az akkori lelkeszi gárda nagy része megtanulta Karner Károlytól, hogy a jó prédikáció teológiai fundámentumot követel meg, s így gyakorolta a „sola scriptura” elvét.

1958-ban bekövetkezett kényszernyugdíjazása után egyházában hallgatásra volt ítélve. Nemcsak előadásokat nem tarthatott, de a nyomtatott betűt sem használhatta egyháza javára. Egy könyvét álnéven kellett kiadni külföldön. A nemzetközi tudományos irodalomnak azonban akkor is nagyra értékelt munkatársa maradt. Német és angol lexikonok és teológiai folyóiratok továbbra is hozták írásait.

Tanítványaival akkor is fenntartotta a kapcsolatot, amikor némelyikük többezer kilométer távolságban horgonyzott le, s a velük való levelezést nem jó szemmel nézték az állami és egyházi hatalmasok. E sorok írója nem mulaszthatta el, hogy a 70-es évek közepén Tel-Avivból a Sinai-félszigetre tett kirándulás alkalmával üdvözlő lapot küldjön neki abból a kolostorból, ahol Konstantin von Tischendorf 130 évvel korábban megtalálta (vagy mondjuk inkább úgy: felfedezte) a Codex Sinaiticust. Válaszlevele is az igazi tudós örömét s egyben a forrásokkal (és a Forrással) szembeni alázatát tükrözte.

Zsigmondy Árpád

Professor Novi Testamenti

Nehéz dolog – képpel szólva – többszólamú kórushoz egy szólamot írni. Mégis megkísérlem a személyes beszédet a belső hitelesség meggyőződésével, a hiteles hangú megszólalás reményében.

Az Újszövetség professzora emlékezetemben úgy jelenik meg nem-papos külsővel, félig polgári-félig sportos öltözetben, amint megszólal: „*Nohhát* (!), kedves Hallgatóim!” S miután elmondta X, Y és Z külföldi szaktekintély véleményét, utána mond még valamit nagyon visszafogottan, az érthetlenségig egyszerűen: „*Nohhát* (!), ha úgy tetszik...”

Akik 1948-ban „márkázott élhívőként” a lelki ébredés betánista szárnyából jöttünk Sopronba, akkor személytelen és „nem az Úr szerinti” teológiának éreztük azt, ahogy „a Krisztus-valóságot” akarta „hallgatói elé állítani” a „tudomány tárgyyszerűségével és akribiájával”. Pedig a tárgyyszerűség nem hideg tárgyilagosság-közömbösség volt, hanem a teológia „személyes Tárgyához” igazodás, és az „akribia” nem szörszálhasogatás volt, hanem a teljes elmének az Úr szolgálatába állítása, nem *sacrificium intellectus* (az értelem fölládozása), hanem élő áldozat (Róm 12,1). – Évekbe telt, míg rájöttünk: ez az ember nemcsak nagy fölkészültségű tudós, hanem „*pro-fessor*”: vallástevő, aki nem hitetlenül, személytelenül, hanem minden kététes és veszélyes hatásvadászatot kerülve igyekezett nem mezítlábasan, hanem fölkészült teológus-lelkészeket kibocsátani a keze alól. Az a „Krisztus-valóság” – *Christuswirklichkeit* – nemcsak „van”, nemcsak „való igaz”, de „*wirkt*” = hat!

Harmadévesen, újszövetségi szemináriumon nem tudtunk felelni arra a kérdésre: Micsoda az Isten dicsősége? – Karner, azaz, ahogy – nem használt első keresztnéve alapján – becéztük: Fricó maga mondta ki a végén: az Isten dicsősége az, hogy Ő: Isten! S utalt egy Lutherral foglalkozó (!) nyugati (!) metodista (!) teológus könyvcímére: „*Um Gottes Gottheit*” (= Isten istenségéért) – angol eredetiben pedig: „*Let God be God!*” (= Hadd legyen Isten: ISTEN!).

Az Újszövetségben kimutatható kései-zsidó és hellén vallástörténeti és kortörténeti képek és fogalmak szabadgondolkodó = liberális és kritikus = a Biblia fölé kerekedni akaró, tartalmukkal együtt történő kisöprésével szemben kimondta: „*Nohhát*, egy ezredesi egyenruhát csak arra lehet ráadni, aki ezredes!”

A Bibliából különböző, egymással ellenkező tételeket kiolvasni akarókra utalva – akár egy mozzanat mellett kardoskodtak, akár ellentmondásra mutogattak – kimondta: „*Nohhát*, az Újszövetségben vannak olyan vonalak, melyeknek meghosszabbítása ellentmond egymásnak, de az Újszövetség nem hosszabbítja meg ezeket a vonalakat!”

Dékánsága alatt, a politikai és egyházpolitikai harcok idején – már nem egyetem, még nem Budapest –, a teológus ifúságon belül is egymással szemben állt három tábor, kölcsönösen elvitatva egymástól az igazi teológusságot. Ekkor mondta „Fricó” dékánként: „*Nohhát*, vannak itt, akik azt képzelik, hogy csak ők ették kanállal a tudományosságot; vannak, akik azt képzelik, hogy csak ők ették kanállal a hitvallásosságot; és vannak, akik azt képzelik, hogy csak ők ették kanállal a kegyességet.”

Nem volt hallgatóitól körülrajongott tanár. De a református egyháznak egy csendes, ámde komoly erőt képviselő emberétől (!) – a véletlenül tágabb családi ismertségembe tartozott Pilder Máriától – hallottam róla őszinte tisztelettel mint európai szintű teológusról beszélni.

Mikor katedrára és kenyérre menően óhatatlanul szembeállították Kiss Jenő professzortársával, amikor evangélikus egyházunkon belül bizonyos erők akar-

va-akaratlan a külső ellenséges erők eszközévé váltak, nem tudom, mit tehetett volna hűségesebben és emberségesebben. Ezek az erők nem tudták ugyan mellőzni, míg a katedrán volt, de a 60 évet betöltő professzort a többi – anyagi és egyházpolitikai okból nyugdíjazandó – lelkésszel, megfáradtakkal és a szolgálatot bírókkal együtt, nyugdíjba küldendőnek tartották. Csak ötvenhat után, külföldön, álnéven vagy megtartott előadásainak álcázva jelenhettek meg írásai.

Akinek tanulmánya jelent meg a „Der historische Jesus und der kerygmatische Christus” kötetben, az arra kényszerült, saját tudományágának művelése helyett, hogy családja eltartására nyugdíjasként a soproni gyülekezet levéltárát rendezze.

Mikor a félreállított *pro-fessor* – aki nem keverte össze az Ézsaiás 53-beli *3ebed-JHVH*-t, a *doulos kyriou*-t, az ÚR Szolgáját az (Újszövetségben így sehol elő nem forduló) „diakonos Christos”-szal, a kiszolgálóvá korlátozottal – nagyobb nyilvánosság előtt nem szólhatott, megírta unokájának a Modern Hitvallást –, nem dobva el ugyan a tudomány vértetét, de a Seregek URa nevében röpítve el célzottan a parittyakövet.

Ma is tanulhatnának tőle a lelkészek – és bár tőle tanulna az egyházi sajtó olvasótábora! Tőle, aki idejében határolta el magát az emberi idealista világnézettől és filozófiától, ragaszkodva nem a támadható hellén-humanista lélekhalhatatlansághoz, hanem a botránys feltámadáshíthez. Tőle, aki naprakészen foglalkozott őskeresztény régészeti és irodalmi leletekkel (Sator-formula, herculeaneumi kereszt, apokrif evangéliumtöredék). Tőle, aki a „keresztény kurzus” Magyarországon azok közt volt, akik keresztény mondanivalót igyekeztek képviselni, pl. az akkori *Keresztény Igazságban*. Tőle, aki a maga idején tudományos határozottsággal, egyértelműen félretolta a ma újra fölmelegített Bultmann-féle mítosztalanítást. Tőle, aki a végső tökéletes teljesség és a ma hitben (és nem látásban) – harcban, kísértés és bukás közt – megélhető új teremtés feszültségében, a perfekcionizmus és a csőd kísértései közt – világosan beszélt a futurikus (jövendő) és a realizált (már megtörtént) eszkatológia (végső dolgok) kettős valóságáról, aminek a Krisztus-követés kísértései közt alapvető a jelentősége. (Hány hívő vált szektás rajongóvá, és hányan szenvedtek hajótörést hit és vele erkölcs dolgában... gyülekezeti magok tagjai, teológus hallgatók és lelkész szolgatársak!)

Emlékezetemben hozzá kapcsolódik a *misztikus* és a *prófétai* kegyesség megkülönböztetése, az őskereszténység s vele annak legitím, igazi folytatása megkülönböztetése a szünkretizmus valláskeveredésétől, ami ma egy hamis, emberi ál-öku-menizmus kísértésétől óv.

Nem akarom heroizálni Karnert. Hallgatóként, káplánként nem láthattam mindent, ami a hazai lutheránus vatikán üstjében rotyogott. – Míg értékeit nem láttam eléggé, nem csodálkoztam azon, amit azóta fájlok, hogy a Reök Iván-féle, vagy az Ágoston Sándor-féle evangélikus igényű, de legszelídebben szólva is problematikus teológiai kísérletekkel szembesülni-szembesíteni nem maradt ideje-ereje. Bár emlékszem Zsid 11,3-ról mondott szavaira, amelyek lényege ez volt: Hit által értjük meg, hogy a világot Isten igéje teremtette, hogy az érzékelhető valóság nem szellemi jelenségekből, ideákból vagy isteni emanációból állt elő.

Karner Károly emléke kötelez munkájának folytatására – a mai, apokaliptikus világi, nemzeti és egyházi zűrzavarban teológusnak lenni: Isten igéjét – a testté lett Ige szavát – meghallani és megszólaltatni.

Vladár Gábor

Karner Károlyról – református szemmel

A jövődöbéli theologia-történészek minden bizonnyal súlyának és jelentőségének megfelelően fogják majd méltatni azt a tényt, hogy az I. világháború után, egészen az 1950-es évek elejéig Magyarországon egyetemi keretek között folyhatott a protestáns lelkészképzés és így a protestáns theologia művelése is. Ennek a legmagasabb szintű tudományművelésnek reprezentatív képviselője Karner Károly, akiről bátran elmondhatjuk, hogy a két világháború között a magyar nyelvű újszövetség-tudomány legkiemelkedőbb művelője volt a Sárospatakon tevékenykedő Mátyás Ernő mellett.

Tudományos pályája kezdetén ugyan a fiatal tudós sem vonhatja ki magát a Karl Barth nevével fémjelzett új theologiai irányzat hatása alól, de ebből csak annyit vesz át, amennyire saját szellemi önállóságának megteremtéséhez szüksége van. Hálás azért, hogy az új theologia Isten Igéjét állítja újra a középpontba, de nem követi Barthot fejlődésének további szakaszaiban. Átveszi a megelőző liberális theologia és a vallástörténeti iskola módszertani fegyvertárát és leszűrt eredményeit, de elutasítja a romboló kritikizmust, és könyörtelenül kimutatja ezen irányzatok túlzásait és ideológiai eredetű ferdtéteit. Pozitívan beépíti gondolatrendszerébe az ún. „Luther-reneszánsz” törekvéseit, de figyel a korrekciót jelentő, önálló svéd Luther-kutatásra is. Így tágul szemünk elé egy mélyen biblikus, konfesszionálisan kötődő, egyházas theologia, amelyen újra és újra átút művelőjének személyes keresztyén hite és a korkérdések iránti nyitottsága.

Karner Károly respektábilis részletességgel és európai színvonalon dolgozta ki a szaktudománya körébe eső diszciplinákat. Lehetőségeihez képest igyekezett őket publikálni is (csonkán maradt bibliai theológiáját a Debreceni Református Theologiai Akadémia adta ki tanulmányi célra 1991-ben). E rövid értékelés keretében nem lehet műveit részletkebe menően méltatni. Egyértelműen megállapítható azonban, hogy bibliai kortörténete (1969) mellett legnagyobb hatásúaknak az egyes újszövetségi könyvekhez írott, nagyszabású kommentárjai bizonyultak (Mt és Jn ev, Róm és Jel). Kommentárjainak „függetlenségében” hozott, remekbe szabott fogalmi magyarázatai, kutatástörténeti áttekintései theologiai irodalmunknak mai napig legértékesebb gyöngyszemei. Lenyűgöző a tájékozottsága, a szekundéirodalomban való páratlan jártassága, megbízhatóak óvatos-kierlelt ítéletei. Az akribiáiig menően pontos és lelkiismeretes tudós. Irodalmi hivatkozásaiiban soha nem felejtette el a református és a római katolikus szaktársakra való hivatkozást. Közülük nyilvánvalóan Mátyás Ernőt értékelte legtöbbször. Műveinek alapossága, volumene, a témafeldolgozások mélysége és széles horizontba való állítása szinte azt az érzést keltik a szegényes magyar szakirodalomhoz szokott olvasóban, hogy itt a német újszövetségi tudományosság peremén dolgozó szaktudóssal van dolga. Ez a besorolás azonban nemcsak felület, hanem igazságtalan is. Karner Károly ízig-vérig magyar theologus, aki a magyar honi protestáns egyházak küldetését történelmi távlatokban látja és látatja, másrészt rendkívül nyitott kora egzisztenciális és aktuális problémái iránt. Az „Evangélium, magyar-

ság” című, 1942-ben megjelent tanulmánygyűjteménye meglepően mutatja, hogy ez az elmélyült tudós mennyire rajta tartja szemét korának szellemi-társadalmi mozgásain, és milyen biztos kézzel állítja nemzeti létünk sorskérdéseit az evangélium kritikai mércéje alá. Mintaszerű ebből a szempontból „Állam és felsőbbség az Újszövetségben” című tanulmánya is (1942), amelyben éppen a „lutheránus” E. Stauffer történet-theológiai állásmozgását kritizálja a Szentírás felől. Máskor viszont a határozott lutheri álláspontok kidolgozásával, ill. képviselésével (pl. a lutheri úrvacsoratan esetében) teszi a legnagyobb szolgálatot az igazi (azaz a sajátos színeket el nem mosó) ökumenének. Az újszövetség-tudomány legfrissebb problémái iránti érdeklődésére mutat az a tény, hogy már 1944-ben kritikai bonckés alá veszi R. Bultmann mítoszalanítási kísérletét, 1943-ban pedig szinte megelőlegezi a „halhatatlanság vagy feltámadás” később nagy vitát kiváltott témakörét.

Karner Károly életművének szakszerű, a tudományos teljesítményhez méltó értékelése tudomásom szerint eddig még nem történt meg. Talán a most felnövekvő teológusnemzedék valamelyik kiváló tagja disszertáció formájában elvégzi majd ezt a munkát. Ez mindannyiunk számára nyereség volna, hiszen olyan személyiségről van szó, aki mély hittel, emberi tisztességgel, európai színvonalon töltötte be hívatását.

Dóka Zoltán

Emlékek közt válogatva...

Szinte hihetetlen, hogy Karner Károly már 100 éves lenne, ha még itt élne közöttünk. Nem tudom százévesnek elképzelni. Utolsó fényképén is olyanak látom, mint amilyenek megismertem 1947 őszén. Úgy látszik, akiktől ifjúságunkban sokat kaptunk, azoknak nincs koruk. Mint az állócsillagok, változatlan szépséggel fénylenek, s figyelnek ránk. Még a halál sötét fátylán is átragyog biztató mosolyuk, jóságos tekintetük. Velünk vannak. Kísérnek az úton, hogy e magánytól didergő világban ne legyünk egyedül.

Halála 10. évfordulóján e folyóirat '94. téli számában megpróbáltam élete és munkássága legfontosabb vonásait összefoglalni. Most, születése centenáriumán, sok emlékből csupán néhányat szeretnék felidézni. Derűset is, komolyat is, szomorút is. Cseppeket a tengerből.

*

Amikor az Újszövetség próbafordítása elkészült, megkérdeztük őt mint a fordító bizottság tagját, hogy Máté 5,22-ben miért maradt meg az „ok nélkül” kifejezés, amely a legrégebb kéziratokban nem szerepel és teológiai szempontból is téves. Ő keserű humorral így felelt: „Okkal és ok nélkül! Okkal, mert belekerült a szövegbe, és ok nélkül, mert ott semmi keresnivalója nincs!” Később tudtuk meg, hogy valaki a bizottság háta mögött, illetéktelenül írta bele a két szót a nyomdába kerülő kéziratba.

*

Pál apostolhoz hasonlóan szívesen világította meg a mondanivalóját valamilyen sportágból vett képpel. Ezt tette abban a drámai helyzetben is, amikor Ordass Lajos börtönbe került, és a helyére lépő, kollaboráns egyházvezetők teljesen kiszolgáltatták egyházunkat az államhatalomnak.

Mint dékán valamilyen hivatalos tárgyalásra utazott Budapestre. Kora este többen is vártuk a soproni vasútállomáson. Hazáig kísértük. Útközben nagyon rossz budapesti benyomásairól számolt be: az egyházvezetők szolgálai engedelmességgel teljesítik az állam elvárásait. Rabjai lettek egyházpolitikai döntésüknek, amelytől már képtelenek szabadulni. Ezt világította meg a következő hasonlattal: meccs előtt kell eldönteni, hogy akarunk-e futballozni! Ha már felmentünk a pályára, akkor csinálnunk kell valamit a labdával, ha hozzánk rúgják!

*

A legszomorúbb emlékem csak közvetve kapcsolódik az ő személyéhez. A soproni Teológus Otthonban harmadéves koromban együtt laktam egy kitűnő képességű fiúval. Nagyon jó barátok lettünk. Egyszer bevallotta nekem, hogy rendőri felügyelet alatt áll, mert a második világháborúban mint önkéntes Hunyadi-páncélgránátos vett részt, s valaki feljelentette ezért. Bocsánatot kért, hogy engem is belevont ebbe az életveszélyes ügybe, de nem bírta tovább a terhet egyedül. Ettől kezdve együtt beszéltük meg a feladatait, amelyekről hetenként kellett beszámolnia egy ávós tisztnek. Egyszer azzal tért haza, hogy Karner Károlyt kell megfigyelnie, és róla terhelő adatokat gyűjtenie. Ő is nagyon szerette Karner professzort, s ezért különösen is nagy lelki gyötrelmet okozott neki ez a drasztikus feladat. „Mondtál róla már valamit?” – kérdeztem. „Igen – felelte –, azt mondtam, hogy együgyű szobatudós, politikailag veszélytelen. Olyanok vádolják náciizmussal és antiszemizmussal, akik irigyek a tudására.” Persze a nyomozó tisztnek ez kevés volt, s ismételten konkrét adatokat követelt. Barátom ekkor ajánlotta fel, hogy inkább elmegy a Teológiáról, csak engedjék szabadon. Szabadon engedték, s ő elment. De évekkel később újra beszervezték, s végül kivégezték.

Talán sohasem tudta meg Karner Károly, hogy egy ilyen tragikus tanítványi szeretet is kísérte őt nehéz, de áldásos életútján.

1996. december 10-én, életének 74. évében meghalt

Felsőöri Nagy Miklós

okleveles gépészmérnök testvérünk,

az Ordass Lajos Baráti Kör alapító tagja.

Hamvai ősei földjén, a celldömölki evangélikus temetőben nyugszanak.

Halálban is reménységet adó kedves ígéje vigasztaljon bennünket is:

„Ne félj, mert megváltottalak, neveden hívtalak téged, enyém vagy!”

(Ézs 43,1)

Egyházunk megújulásának kérdése

volt a témája annak a beszélgetésnek, amelyet 1996. november 16-án, Budapesten, a kelenföldi gyülekezet tanácstermében – az OLBK felkérésére – fiatalok szervezésében már második alkalommal tartottunk. (L. még Keresztyén Igazság 1996. téli szám 15–24. 1.) A következő lapokon az ott elhangzott három előadás és a két alkalomról szóló értékelés szövegét közöljük.

A találkozó elején az együttléteket vezető ifj. Zászkaliczky Pál a következő Luther-szöveget olvasta föl a *Jer, örvendjünk keresztyének!* c. áhítatos könyvből:

Az igazság fontosabb az egységnél

„Mert semmit sem cselekedhetünk az igazság ellen, hanem csak az igazságért.” Korinthusi második levél 13,8.

A mi kincünk akkora, hogy ésszel fel sem érhetjük. Hiszen ezért kell érte kemény harcban állnunk. Nem mondhatjuk tehát lekicsinylő hangon, mint ahogy a világ s némely balga lélek teszi, hogy nem kell a tantételeket olyan szigorúan venni s miattuk a keresztyén szeretetet veszélyeztetni. Ha kisebb dolgokban – mondják – tévelyeg is valaki, de egyébként nagyjából egyetért velünk, hát engedjük s hunyjunk szemet a keresztyén testvéri egység kedvéért.

Nekünk nem kell az olyan béke és egység, amelyért Isten igéjét kellene elveszítenünk. Hiszen ezzel az örök életet is és mindent elveszítenénk. Ebben nem lehet engedni, sem a szeretet kedvéért megalkudni, hanem engedjen mindenki az igének – akár barát, akár ellenség. Mert nem külső, világi egységre kaptuk az igét, hanem örök életre. Majd terem az ige egységet; ige nélkül pedig úgyszincs egység. Ne ajánlgasson hát nekünk senki olyan szeretetet, amelynek az ige, vagy a hit volna az ára. Mert nem a szeretet, hanem az ige hoz örök életet, kegyelmet s minden mennyei kincset.

A szerkesztő

Ittész János

A múlt öröksége egyházunk jelenében¹

Mindenekelőtt két megjegyzést szeretnék tenni.

Az első, hogy mondanivalómat szívesebben nevezném a reménybeli beszélgetés bevezetőjének, mint előadásnak. A szó hagyományos értelmében nem is fogok előadást tartani. Ennek – többek között – az is az oka, hogy a témául kapott feladatot mások már jóval korábban nagyszerűen megoldották; így énnekem csak idéznem kell őket, ill. utalnom kell dolgozataikra (ezt később meg is fogom tenni).

¹ Bevezető előterjesztés az OLBK felkérése alapján Ittész András és ifj. Zászkaliczky Pál által szervezett 2. találkozón, Budapest-Kelenföld, 1996. november 16.

A másik előzetes megjegyzésem az, hogy október 19-i együttlétünk mély nyomokat hagyott bennem. Egyrészt azzal, hogy egy ilyen találkozó egyáltalán létrejöhett. Köszönjük a szervezőknek ezzel kapcsolatos munkájukat. Másrészt azzal, hogy ismét megtapasztalhattuk (és talán ez néhányunknak meglepetést és szomorúságot is okozott), mennyire kézzelfogható, tapintható különbségek vannak közöttünk az egyházunkról való gondolkodásunkban, jelenlegi helyzetünk megítélésében, felmérésében.

Van-e remény az egyetértésre?

Ami leginkább elgondolkodtató, az az, hogy fiatal testvéreink közül többen is sejtették – volt, aki ezt nyíltan ki is mondta –, valójában nem érzékelik az egyházunkat sújtó bajok és az előadás (Dóka Z.: *Az egyház lelki, strukturális és személyi megújulásának összefüggései*) által érintett problémák közötti összefüggéseket, sőt magát a kérdésfelvetést is indokolatlannak, eltúlzottnak tartják. Következésképpen kicsit értetlenül álltak az előadás által megfogalmazott kérdések előtt, – ahogyan én meg tudtam ítélni a múltkori találkozónkon kialakult helyzetet. Egészen nem tudom őket, de a hasonlóképpen vélekedő idősebb testvéreinket sem felmenteni, hiszen ma már lenne mindenkinék lehetősége a tájékozódásra, információszerzésre. Ugyanakkor igaz az is, hogy fiatal testvéreink számára egyszerűen adottság az, aminek létrejötté felől az idősebbeknek van csak tapasztalata. S tagadhatatlan, hogy sokszor éppen e tapasztalatok alapján látjuk egyik-másik jelenséget különösen is kártékonynak, hatásában bomlasztónak. (Nagyon jó példa erre a kerületek számának ügye.) Ezek a találkozók talán segítenek nekik is meglátni és felismerni, hogy bajaink és nyomorúságaink nem szükségszerű velejárói egyházi életünknek, hanem túlnyomórészt a múlt örökségeként nehezednek ránk. Így közös akarattal, jószándékkal meg is szabadulhatnánk tőlük. A kérdés „csak” az, hogy valóban meg akarunk-e tőlük szabadulni. Látjuk-e, hogy éppen egyházunk és gyülekezeteink érdekében, egyházunkért érzett felelősségünk és lelkiismeretünk mérteke szerint meg is kellene tőlük szabadulnunk?

Ugyanakkor reménykeltőnek és bátorítónak látom azt, hogy fiatal testvéreink között is vannak néhányan, akik ma már eljutottak arra a felismerésre, hogy egyházunk helyzetén csak egy radikális változás segíthet. Talán segíthet a közös célért való összefogásban, ha rádöbbenünk, hogy ez a küzdelem – még ha szükségszerűen egyházunk megújulásának akadályozói ellen is – valójában és lényege szerint egyházunkért, és következképpen még mai kritikusaink és ellenfeleink érdekében is folyik.

Két korábbi értékelés.

Említettem, hogy témáinkkal kapcsolatban már jóval korábban is születtek alapvető dokumentumok. Kettőt kell közülük külön is említenem:

1. Dóka Zoltán a Pest megyei Lelkészi Munkaközösségnek Csomádon, 1988. március 16-án tartott gyűlésén tartott előadása – *Summa summarum* címmel – „hazai evangélikus egyháztörténetünk utolsó négy évtizedének teológiai kritikai elemzése”.²

² Keresztyén Igazság (ezután: *KI*), 1989. 1–2. szám, 44–57. pp.

2. A másik, témánkat feldolgozó dolgozat: Ittész Gábornak a Nemzetközi Ordass Alapítvány kuratóriumának 1996. május 13-án, Erlangenben (Németország) elhangzott referátuma, *Helyzetrajz a Magyarországi Evangélikus Egyházzól*.³

Azt gondolom, érdemes ezeket az írásokat röviden felidézni. Ez azok számára is segítség lehet, akik már olvasták őket, de talán vannak közöttünk olyanok is, akik egyáltalán nem ismerik ezeket az írásokat.

Dóka Zoltán 1988-as helyzetértékelése vége felé írja: „Tudom, hogy az itt felsorolt torzulások némelyike enyhült 1984⁴ óta. De véleményem szerint egyik sem tűnt el egyházi életünkől...”⁵ Sajnos, ezt a mondatot éppen így ma is elmondhatnánk. Csak annyival rosszabb a helyzet, hogy azóta újabb nyolc év eltelt, és a változás hiánya nem a megőrzés értékeit, hanem a romlás és válság mélységeit növelte.

Dóka Zoltán elemzésének vezérfogalma: az *eltorzulás*. Világosan, következetesen tekinti át egyházunk életének különféle területeit, s kimutatja, hogy az elmúlt évtizedek torzító, romboló hatása miben mutatkozik meg az illető területeken. Témáit – egy rövid felsorolás erejéig – érdemes itt is számbavenni, hiszen ez a múlt öröksége egyházunk jelenében!

1. Egyház és politikum: a torzulások kezdete és forrása
2. A személyi kérdések eltorzulása
 - a) A kontraszelekció
 - b) A személyi kultusz
 - c) A testvéri közösség megromlása
3. A teológia eltorzulása
4. Az igehirdetés eltorzulása
5. Egyházi sajtónk eltorzulása
6. Az egyház- és gyülekezeti eltorzulása.

Elcsépett és semmi újat nem tartalmazó gondolat az, hogy a megfelelő terápia megtalálásához mindenekelőtt jó, a tényleges állapotot hűségesen feltáró diagnózisra van szükség. Ezt, a Dóka Zoltán által felállított diagnózist sokkal többen tartották és tartják helytállóknak, mint ahányan készek lettek volna beépíteni gondolkozásukba és magatartásukba ennek a diagnózisnak a konzekvenciáit. Bizony, ez az érthetetlenül következetlen magatartásforma is öröksége múltunknak. Később visszatérünk még rá.

Ittész Gábor említett referátumában a következő összefoglalással segít megérteni a mögöttünk lévő, de örökségünkben magunkkal hozott évtizedeket: „...1948 és 1956 között, majd az 1956-os forradalom után újból megtörtént a kommunista párt, ill. a pártállam hatalomátvétele a történelmi egyházak életében is, és pedig három vonatkozásban.

³ *KI*, 1996. 31. szám, 32–36. pp.

⁴ Ekkor volt a Lutheránus Világszövetség budapesti nagygyűlése, amelyre időzítve megjelent Dóka Z. „Nyílt levele”!

⁵ *KI*, 1989. 1–2. szám, 56. p.

1. Félreállították a régi vezetőket. A MEVE-ben 1948-ban letartóztatták és börtönbe zárták Ordass püspököt, 1952-ben lemondásra kényszerítették Túróczy és Szabó püspököt. 1951–58-ban adminisztratív úton állították félre Túróczy, majd Ordass püspököt, akik 1956 ősztől egy időre visszatérhettek az aktív szolgálatba. Mindkét szakaszban ún. világi vezetők is osztoztak sorsukban. Az eltávolított vezetők helyett mindkét szakaszban a pártállam a neki megfelelő embereket tette a vezető pozíciókba. Így lett pl. püspök 1958 őszén Káldy Zoltán.

2. Az új vezetők révén a pártállam átalakította az egyház struktúráját és jogrendjét. 1952–53-ban a történelmi négy püspökség helyett kettőt alakítottak ki. 1952–53-ban megkezdtek az egyházi törvények átformálását, 1966-ban pedig egészen új törvénykönyvet alkottak a centralizálás és a népköztársaságtól való függés jegyében.

3. A pártállam által támogatott egyházi vezetők az evangéliumtól idegen ideológiát dolgoztak ki, és csempészték be az egyházba. Így született meg és lett kötelezővé a 60-as évek közepétől az ún. diakóniai teológia. Aki ezt nem fogadta el vagy kritizálta, számíthatott az egyházvezetés megtorlására.”⁶

Így fest az a múlt, amelynek – akár akarjuk, akár nem, akár elismerjük, akár nem – örökösei vagyunk. Ez a múlt él bennünk, közöttünk. Bizony, örököltünk személyeket, örököltük a struktúrát, és örököltük a teológiai zavart, és ennek a múltnak a kísértete járja be napról napra egyházunk életét. És erről a múlttól mondta egy vezető pozícióban lévő testvérünk: „A múltat nem lehet lezárni.”

Terhes örökség ez. Mérgező, lélekrontó. Nemcsak azoknak a lelkét és gondolkodását mérgezi, akik fenntartásában érdekeltek. Egész egyházi közéletünkre hat, hogy olyan struktúrában élünk, amelyet egyháztól idegen szempontok és egyházromboló szándékok miatt kényszerítettek egykor ránk, és amelynek egyházunkban is voltak munkásai és kiszolgálói.

Gondolom, azt mindannyian tudják rólam a testvérek, hogy számomra nem kétséges, hogy a ma püspöki címet viselő személyek mind jogi, mind erkölcsi értelemben illegitim módon töltik be hivatalukat, mégsem önmagában ezt a tényt tartom egyházunk számára életveszélyesnek. Még azt sem, hogy két kerület van az egykori négy helyett. A tragédia az, hogy azt a struktúrát, amiben élünk, hazugságokból, árulásokból, emberek becsületének sárbatiprásával, egyházunk népének félrevezetésével, egyházromboló szándékkal hozták létre. Azok voltak az utolsó legitim vezetői egyházunknak, akiknek félreállítása és részben koncepció-s perekben való meghurcolása, nevüknek, becsületüknek bemocskolása árán született meg „az új rend”. Ezt tudomásul nem venni, ezt számításba nem venni, olyan cinizmus, amelyre nincs magyarázat. Pontosabban, magyarázat van, de mentség nincs. Az Úristentől visszkapott külső szabadságunkban ettől a hazugságtól kellett volna elsőként megszabadulnunk. Ennek a helyzetnek a konzerválásáért, vagyis ennek a hazugságokból épített rendszernek az életben tartásáért tartom felelősnek elsősorban a vezető pozíciókban lévő testvéreket és mindazokat, akik őket ebben a szándékukban támogatták és támogatják. Azt remélem, itt

⁶ KI, 1996. 31. szám, 32. p.

közöttünk senki sem gondolja, hogy az úgynevezett rehabilitációk tragikomikus színjátéka bármi érdemlegeset is tett ezen a téren. Ebben a vonatkozásban még az Ordass-rehabilitáció is elégtelen, és ezért megtévesztő gyülekezeteink számára.⁷

Az egészen világos, hogy ezt az örökséget felszámolni nem lehet másként, csak úgy, hogy becsületesen bevalljuk múltunkat. Szó sincs arról, hogy ne kellene látnunk a különbséget azok között, akik elvtelen kiszolgálói voltak a pártállamnak és áldozataik között.⁸ De tagadhatatlan, hogy mindannyian örökösei vagyunk múltunknak, hatása és nyomai alól nem tudjuk kivonni magunkat. (Ebben az összefüggésben is igaz az ilyési „mindenki szem a láncban”.) Nemcsak azt lehet nehéz bevallani, hogy árulójává lett valaki testvéreinek, de sokszor még azt is, hogy a félelem milyen gyávává és meghunyászkodóvá tudott bennünket tenni. Hányszor hallgattunk, amikor szólnunk, kiáltanunk kellett volna. (Azt gondolom, hogy Dóka Zoltán 1984-es Nyílt levelének jelentőségét még nagyon sokan nem látták meg egyházunkban.) S most, ebben a mai nyomorúságunkban egykori hallgatásaink, gyávaságaink szégyenének ránk nehezedő emlékével próbáljuk felmenteni magunkat a kiáltás, tiltakozás mai felelőssége alól. Ez is a múlt öröksége... Mégpedig a legnyomasztóbb, feldolgozhatatlan sokak számára.

(Ebben a körben most nem is akarok azoknak a felelősségéről beszélni, akikről tudjuk, hogy nem elszenvedői voltak a megpróbáltatásoknak, sárdobálásoknak, hanem végrehajtói. Most azokról se essen szó, akik cinkosai lettek a pártállamnak, és súlyos személyes felelősségük volt abban, hogy egyházunkban is sikerült a törvényes vezetőket félreállítani, és készek voltak azok helyére állni.

És hogy mindennek milyen félelmetes hatása volt lelkészek, gyülekezeti vezetők egymáshoz való viszonyára. Hogyan fertőződött meg magatartásuk miatt az egyházmegyei fraternitások légköre, hogyan lettek eszközei az egyházromboló hatalomnak – bár ezt váltig szeretnék elbagatellizálni és a „mindenki bűnös” szólammal elmosni.

Azt is hagyjuk most, hogyan lettek némelyek kedvezményezettjei a kontrasztelekciónak, miközben náluk sokkal érdemesebbeket félreállított a hatalom.

Azt se részletezzük, hogyan tudták ezek a testvéreink átmenteni hatalmukat, pozícióikat, hogyan tudták egyházunk közvéleményét távol tartani a múlt – az ő múltjuk – megismerését és történeti feldolgozását is lehetővé tevő információforrásoktól.

Ne keseregjünk most azon sem, hogy ezek a testvérek hogyan tartják kézben az elnyomorodott, önállótlanra lett gyülekezeteket és azok lelkészeit, azzal, hogy a segélyforrásokon tartják kezüket, s ezzel kiszolgáltatott helyzetbe, személyüktől függő helyzetbe kényszerítik őket továbbra is.⁹

⁷ Ld. KI, 1996. 29. szám, 25–32. pp., több írás is e témában: Ráskay F., Dr. Boleratzky L., Szerkesztőség. Valamint Terray L.: „Ordass-vita” Norvégiában, KI, 1996. 31. szám, 29–31. pp.

⁸ Ragaszkodnunk kell a *iustitia coram deo* és a *iustitia coram hominibus seu civilis* biblikus, reformátori megkülönböztetéséhez!

⁹ Ld. Cserháti Péter: *Megmaradunk*, Credo, 1995. 1–2. szám, 41–45. pp. – különösen A MEVISZ és a zsinat c. szakasz, 44–45. pp.

Azon se háborogjunk most, hogyan lehet egy mondatban két féligazsággal szárnyát szegni az igazságnak, és így akár mások becsületét és tisztességét is ügyesen megkérdőjelezni, ahogyan ezt egy szépnevű tisztséget viselő testvérünk oly gyakran és szívesen megteszi.¹⁰

Mint ahogy szinte annak sincs értelme, hogy a pornókönyv-bostrány kapcsán felháborodottan tiltakozóknak adott, lemondatást ígérő „püspöki” válasz semmivé lételét szóvá tegyük.

Hát van értelme most felsorolni a cenzúrázott és a monopolhelyzetével visszaélő Evangélikus Élet-tel kapcsolatos észrevételeinket?

Van értelme keseregni a zsinat legújabb fejleményein? Elemlegetni a püspökelnöki akciót a kerületekkel kapcsolatos zsinati tárgyalással kapcsolatban?

Lázasan gyarapított számú iskoláink nyomorúságáról is minek beszélni? Valóban, minderről és sok minden másról is miért is esnék itt most szó?! Hiszen annak, hogy ezektől az „örökségektől” nem tudunk megszabadulni, és sóhajtozásnál többre nem is nagyon futja, úgy gondolom, egy igazi oka van, mégpedig a kishitűségünk. Mintha Isten ki akarnánk hagyni mindabból, ami körülöttünk és velünk történt. Mintha nem hinnénk el, hogy Isten tette lehetővé, hogy egyházunk gyökeres megújulását munkáljuk; és mintha nem éreznénk, hogy nem emberek, hanem Isten előtti felelősséggel kell ebben a szolgálatban fáradoznunk, hogy lehessen reménysége egyházunknak a jövőre nézve.)

Lassan közeledünk a lényeghez.

Legmélyebb meggyőződésemet szeretném most megosztani testvéreimmel, amikor elmondom, hogy látásom szerint ez a szívünkben, lelkünkben hozott hatás a múltunk örökségének lényege. Minden más ehhez képest másodlagos. Minden, amit előbb felsoroltam, legyőzhető, megoldható és feldolgozható lenne. Egyenként hordozott és közös terheinket letehetnénk ha egyetértően abban, hogy itt van már az idő, hogy összefogjunk egyházunk érdekében. Vagy nem gondolják, testvéreim, hogy a növekvő lelkiismereti terheinkben, az egyre többek szívét megkeserítő, felszínre kerülő nyomorúságainkban Isten keze nehezedik sürgetően ránk? Bevallom, én így hiszem. Sőt, időnként félek is attól, hogy már késő is lehet...

Itt azonban mindenkinek megvan, meglenne a maga saját feladata; ezt nem tudjuk egymás helyett elvégezni. Legfeljebb úgy segíthetünk egymásnak – és ez nem lenne kevés –, hogy Jézustól tanult módon világosan különbséget teszünk a bűnös és a bűn között. S miközben nem engedünk egy jöttányit sem eltérni a felismert igazságból, készek vagyunk bocsánatot kérni és megbocsátani. Nincs tévedés. Valóban úgy gondolom, hogy nem csak megbocsátáni kell tudnunk az ellenünk elkövetett jogtalanságokat. Van bőven okunk a bocsánatkérésre is! Nem kell-e, nem kellett-e volna már régen megkövetnünk egyházunk népét, gyüleke-

¹⁰ Itt csak két példát említek Dr. Frenkl Róberttel kapcsolatban: ld. Ittész G.: *Tények és értelmezések*, KI, 1991. 9.szám, 36–44. pp., valamint Dr. Frenkl R.: *Hol tart ma a Zsinat?* Lelkipásztor, 1996. 127. k. pp.

zeteinket mindazért a sok hamisságért és félrevezetésért, amit kritika nélkül, helyreigazítás nélkül hagytunk? Nem kellene-e bocsánatot kérni gyülekezetektől, hogy sokszor elvtelen szócsövei lettünk az evangélium primátusát semmi-be vevő diakóniai teológiának? Nem kellene-e kinek-kinek saját gyülekezetével szemben megvallania gyávaságait, és azt, hogy nem jártunk jó példával elől a kereszthordozásban. Személyes tapasztalat alapján mondhatom, nagy terhet vehet le rólunk az ilyen bűnvallás, és elmélyítheti gyülekezetünkhöz való viszonyunkat.

Külön kéréssel hadd forduljak most nem-lelkész testvéreinkhez. Ne engedjék, hogy továbbra is uralkodjék köreikben az az általánossá vált nézet, hogy ez mind olyan „papi belügy”. A lelkészeknek nagy szüksége van világos látású, nem szerzilis munkatársakra. Támogatásukkal, véleményük, egyházunkért, gyülekezetünkért érzett felelősségük kimondásával sokat segíthetnének abban, hogy egy-egy ingadozó lelkésztestvérünk leküzdje félelmeit, és jobban merjen bízni Isten kegyelmében, mint méltatlanná vált szolgálói jóindulatában. Ha a múlt örökségéről kell beszélnünk, szóljunk arról a történelmi örökségről, amit éppen egyházunk ún. laikus vezetői hagytak az utódokra. Az ő hűségük – emberileg szólva – gyakran jelentett menedéket üldözött lelkészeknek. Istenem, milyen nagy erő rejlik egy világos látású gyülekezeti felügyelő, a gyülekezet életében világosan tájékozódó presbitérium háttérszolgálatában! S milyen nagy teher, ha a lelkésznek kétfrontos harcban kell helytállnia... Érdemes lesz erről külön és részletesen is beszélgetnünk.

Dereng-e a fény az alagút végén?

Amikor erre a kérdésre keresem a választ, először az elszalasztott lehetőségek (bibliai szóval: kairos) vonulnak végig előttem. A sorozat meglehetősen elszomorító. Csak a legfontosabbakat említem:

1984: Dóka Zoltán lesöpört Nyílt levele,

1986: a belülről és kívülről egyaránt sikeresen manipulált és hatásában elerőtlenített Testvéri Szó,

1989: a meghallatlanná tett Kiáltó Szó,

1991: a MEVISZ visszautasított, ún. kétlépcsős zsinattervezete.

Nehéz volt átélni, hogyan múlnak el felettünk az Istentől kapott alkalmak. Fárasztó és elszomorító volt megtapasztalni, hogy szinte minden, egyházunk megújulását célzó javaslat önérzeteskedő, sértődött és visszautasító válaszra talált. Vagy jobb esetben taktikusan „beemelték” némelyiket a hivatalosan jegyzett tennivalók közé, s azok így – a gyökeres megújulást célzó javaslatok összefüggéséből kiszakítva – a részeredmények ellenére is elsősorban az őrmagát igazolni akaró egyházvezetés propagandaanyagává silányultak.

Ilyen körülmények között nem volt mindig könnyű remélni, hogy lesz még új kairos, és hogy derenghet fény az alagút végén.

Most mégis. Ezek az együttléteink valami újat, jóízűt sejtetnek. A lassan kiöregedő, a megújulásért való küzdelemben élen járt idősebbek helyére talán fiatalok

lépnek! Az annyira elpaposodott egyházi közéletünkben felelősen gondolkodó nem-lelkész testvérek arca bontakozik ki az elszürkült, jellegtelen közegyházi tablóból.

Kicsit fáj is a szívünk, hogy reménységeink nem egészen úgy teljesednek, ahogy még néhány éve is vártuk. Mi ugyanis reméltük azt, hogy egyházunk vágyott és remélt megújulása hamarosan, még a mi aktív éveink idején bekövetkezik. Isten azonban türelemre int. Aggódó szívünk nyugtalanságát enyhíti, hogy úgy tűnik, egy-két józsuéi arcél is kiválik a szürkeségből.

Hálások vagyunk Istennek, hogy a fáklyát eddig hozhattuk. S ha egy kis ideig tartó közös futás közben a fáklyát át is veszitek, azt azért engedjétek meg, hogy aggódó, szegény evangélikus egyházunkért aggódó tekintetünkkel és imádságainkkal kísérvünk titeket...

Furcsa érzés kerít a hatalmába. Mintha néhány testvéremmel Mózes mellett kuporognánk a Nébó hegyén. S amikor most mondanivalómat egy énekvers elimádkozásával befejezem, bízom abban, hogy megérezitek, szívünk mélyén ez a válasz kezd formálódni: igen, mintha már derengene valami az alagút végén...

*„Legyen meg akaratod,
Legyen meg akaratod,
Ha vesznem kell, jól legyen:
Tán kárhozásom
Áldás lesz másom.
De ha évrám kincset bízál,
Ments meg immár, Istenem!”¹¹*

Szeverényi János

Egyházunk jövője

„Megörvendeztette őket az Úr.”
(Ezsdrás 6,22)

Egyházunk jövője elsőrenden Isten kezében van. Azért maradt meg az egyház és marad meg a jövőben is, mert Jézusé. Jézus pedig él! Tisztább percekben szoktuk mondani, hogy Isten ellenünkre is megtartja az egyházat. Pusztá létünk csoda. Evangéliumi, reformátori tanításunk lényege, hogy „nem azé, aki akarja, nem azé aki fut, hanem a könyörülő Istené”. Nyilvánvalóan ez nem jelentheti azt, hogy hagyjunk is mindent a jó Istenre, majd Ő elvégez helyettünk is mindent. Isten elvárja tőlünk is a teljes egzisztencia bevetését.

A reformáció elkötelezettjei sem istenkedhetnek, nem siettethetik az ítéletet. Isten nem engedi meg, hogy az irgalomból ítéletet fabrikáljunk. A múlt és a jelen megértéséből fakadhat tiszta látás a jövőre nézve. Az elmúlt évtizedeket nem értelmezhetjük úgy, hogy az üldöztetést, az ateista diktatúrát egy ártatlan,

¹¹ Weöres Sándor éneke, Ev. Énekeskönyv, 432, 5. v.

szeplőtelen egyház élte át. Olvashatunk olyat Ézsaiásnál, hogy maga az Úr rontja el a terméketlen szőlő kerítését, hogy lelelje a vadak. (Ézs 5) Minden korok egyházát, keresztyénységét megkísérti a vallásos gőg, az uralkodási vágy, a keresztyén arisztokratizmus.

Isten a gőgösöknek ellene áll, az alázasoknak kegyelmét adja. A kommunizmus előtti egyházat sem szabad idealizálni. Nem tartom véletlennek, hogy Oroszországban és Németországban alakult ki a tudatos isten-és egyháztagadás. A tagadás oka legtöbbször a rossz istenkép. De Istennek mi vagyunk a képe a világban.

Minket látva utasítják el sokan az Istent!!

Az egyház sok tekintetben elhanyagolta az ősegyház áldozatos életét. E nélkül a felismerés nélkül, úgy gondolom, hamis képünk alakul ki a közelmúltról, és alapvetően hamisan látjuk, várjuk a jövőt is. Isten nemcsak lánglelkű reformátorokat használ az egyház megjobbításában, hanem megengedi a szorítást, a tüzet az üldöztetést is.

Sokan az egyház bűnbeesésének tartják a konstantínuszi fordulatot. Érdemes utánagondolni az utóbbi 2-300 év történéseinek ebből a szempontból is. A világi hatalom prostitualizálja az egyházat.

Az egyház állapotát bűn lemérni a számok, a pénz, a külső megjelenés tekintetében.

Egyházunkban ma is kísért a számmágia. Sokszor hallani, hogy a statisztikák felsorolják az intézmények, konferenciák, egyháztagok számát, mintegy igazolásképpen. A mennyiség önmagában még semmit nem old meg. A sok lehet nagyon kevés is, de a kevés lehet nagyon sok is. Az egyházat egyedül a minőség hitelesíti. A minőség pedig így hangzik: KERESZTYÉN. Vagyis krisztusi, Krisztust követő.

A népegyháznak különösen is nagy a kísértése a felhígulásra.

A langymeleg állapot kiköpnivaló. Az izetlen sőt eltapossák az emberek. A népegyházi formával lehet jól és rosszul élni. A lényeg, hogy akik felelősséget hordoznak, minőségi legyenek, vagyis Lélek által újjászületett, a Lélek gyümölcset termő, Isten által vezérelt és karizmák által hatékonyabbá tett emberek.

Ahogy már említettem, nem tartom véletlennek azt, hogy milyen közegben tudott „robbanni” az ateizmus. Az sem véletlen, hogy az ún. karizmatikus megújulás sokszor aberrált aktivitása egy lefáradt, lélektelennek tűnő nyugati ún. keresztyén kultúrában jelent meg. Komolyan kell venni ezt a jelet is. Nem szabad belenyugodni, hogy a Lélekkel megkeresztelt állapotot csak karikírozva lássa a világ. A jövő egyháza csakis az élő Jézus Lelkétől vezérelt, átitatott, áldozati életet élő karizmatikus egyház lehet, legyen.

Mit értek ez alatt?

MISSZIÓI – Jézus egyházának minden rezdülése a missziót szolgálja. A misszió nem egy munkaterület, nem a kegyesek hóbortja, de nem is erőszakos vagy csupán az érzelemre ható térítés.

Jézus élete misszió. Hiszen mindennek a célja az elveszettek hazaszeretése. Az egyház lényege a misszió. A missziót tévedés azonosítani az evangélizációs szolgálattal. Az is misszió természetesen, de a misszióknak csak egy szelete. Jézusnak még az alvása is misszió volt. Élete minden megnyilvánulása misszionált. Megkorbácsol, megalázott állapotában is Pilátus előtt...

TELJESSÉGRE TÖREKVŐ – Jézusban az istenség teljessége jött el. Ezért mi is minden embert a teljességre akarunk elvezetni. (Kol levél)

Parókiánk az egész világ. Isten üdvözítő akarata minden emberre vonatkozik. Ilyen értelemben nincs gát, határ, meder. A Teológián nekünk azt igyekeztek sulykolni, hogy értsük meg a Szentlélek mederben működik. Persze ez a meder az állam, az ÁEH és Moszkva által épített meder volt. Nincs olyan földi és egyházi erő, amely mederbe szoríthatná Isten Lelkét.

A misszió motivációja Isten teljessége. Lelkünk szomjazik az Isten után, az élő Isten után. Mi nem a teljesség igénye nélkül akarunk szolgálni, csakis Isten teljességének igényével. Ami tér, idő, anyag világunkban átvehető, megélhető, alkalmazható, azt mind igényeljük.

„Aki hisz a Fiúban, örök élete van.” Az örök élet valósága, teljessége visszahat a jelenre. Hiányos, töredezett, rész szerint való életünk, egyházunk kiált a teljesség után. Sola scriptura, egyedül az írás, de a TELJES írás kell nekünk. A hangsúlyokat nem részletekre kell tenni, mint pl. Jézus szíve, keze, Lelke, vére vagy tanítása, csodái, stb., hanem a teljes Jézus.

KILÉPŐ – „Bejár és kijár.” (Jn 10,9.) Az egyház, mint Ura is, mindig mozgásban van, úton van. Jézus földi élete ilyen kilépés a menny számunkra zárt világából. Az egyház nem bizonyos szakrális helyekre hívogatja az embereket, hanem kilép, kimegy oda, ahol emberek élnek. A Jordán szó annyit jelent, hogy alázuhog, alásiet. A Hermonról, alásiet, megpihen a Genezáreti tóban a védett, csendes, meleg közösségben, azután tovább megy a Jordán völgyén át, amely a föld legmélyebb völgye, a Holt tengerbe. Ezékiel próféciája szerint (Ez 47) meggyógyul a sós víz. Élet lesz ott, ahol addig a halál uralkodott. Ez az egyház útja a világban.

Cserhátiné Szabó Izabella – Cserhádi Péter (előadó)

Elképzelések és remények egyházunk jövőjére nézve

Korreferátum-vázlat

Bevezetés

A tartalmi tárgyalás előtt néhány rövid általános, illetve szubjektív megjegyzést szeretnénk tenni. Mivel a megadott téma eltér a jelen fórum fő előadásának címétől, amit előre nem is ismerhettünk meg, kérjük, hozzászólásunkat ne korreferátumnak, hanem önálló (kis)előadásnak tekintsék! Az ismertetés során feltehetően kiütököznek majd azok az ellentmondások amelyek az „elképzelések és remények” sokszor homlokegyenest különböző értelmezhetőségéből, illetve a lelkész-laikus házaspár eltérő látásmódjából származnak. Ezekért is elnézésüket kérjük!

Engedjék meg, hogy orvosi munkámból két vonatkozást is említhessek egyházunk mai helyzetére vonatkozóan. Az Országos Baleseti Intézetben dolgozom sebészként. Ambulanciánkon a mai magyar valóság szinte minden árnyalata megfordul a felső társasági sísérülttől a józsefvárosi kézigránátosig. Nap mint nap látom a műtőváróban a nem várt tragédiákat övező kétségbeesés és tehetetlenség jeleneteit, találkozom a feldöbbenő Isten-hiány, Isten-ínség hangos vagy csendes megnyilvánulásaival. Egy-

re türelmetlenebbé válok ezen élmények szorításában, nehezen viselem a magam, gyülekezetem és egyházam alkalmatlanságát, megfelelni nem tudását.

Legutóbb szeptikus (fertőzött) csontsebészeti osztályunkon dolgoztam, ahol rendszeresen rekonstruálhattam betegeink kórtörténetében, ahogy kollégáim szerte az országban maguk és a külvilág elől is heteken, hónapokon át „rejtegetik” a szövődményt. Kötik, öblítik, gyógyszerelik a sebfertőzést, MR, CT, szcintigráfa vizsgálat készül, de bizony a baj a vajakolástól nem gyógyul meg, a végén kibuggyan és folyik-folyik a genny mindaddig, amíg a radikális feltárás és kimetszés meg nem történik... Mert egyébként, végképp legyengülve, a végtag vagy a beteg megmaradása is kétségessé válhat.

Azt vélem látni a legutóbbi idők fejleményei mögött, hogy az Úristen hasonlóképpen működött és működik egyházunk életében is. Lehet elkendőzni a problémákat, hallgatni és hallgattatni arról, hogy többek között nem történt meg a pártállami időszak legsúlyosabb torzulásának, az állam által is ma már elismerten törvénytelen püspöki viszony konzekvenciáinak levonása, a jogi és erkölcsi korrekció. A médiumok birtokában lehet könnyen lesöpörni, korszerűtlenséggel vádolni, címkézni, lejáratni az ezt következőt (a múltban is!) számonkérő testvéreket, lehet reformretorikával kiragadott számokkal („már 9 gimnázium...”) bizonygatni a fejlődést, lehet örvendezni azon, hogy a zsinaton milyen szépen alakulnak a dolgok... De hirtelen könnyörtelenül „összekavarodik” újra minden, nem várt lemondások, felháborodott levelek, elmérgesedő viták jelzik, hogy évek múltán sincsenek rendben közös ügyeink, tovább gennyedtek sebeink. Baj van. Ha nem volna, nem lennénk itt ma ennyien...

Alapvetés

A fenti kitérők után megpróbálhatjuk azt a már jövőre orientált legkisebb közös többszöröst megkeresni, ami mindezek ellenére egy nevezőre hozhat bennünket. Hisszük, hogy mindannyiunk célja egyházunkat alapvető funkciója, az evangélium hirdetésére alkalmas(abb)á tenni, és ennek érdekében a gátló akadályokat elhárítani; a hiányokat pótolni; a jó tendenciákat erősíteni. Persze ezek felismerésében, nevesítésében, súlyozásában már lehet és lesz köztünk különbség.

Helyzetértékelés a kiinduláshoz

A legkönnyebb a bennünket körülvevő társadalom helyzetének értékelésében egyetérténünk, melyre vonatkozóan általánosságban negatív és pozitív tendenciákat írhatunk le. Előbbiek között első helyre a mára proletár vagy épp polgári illúzióit, idealizmusát vesztett köztudatot tennénk, amelyet talán még az „európai csatlakozás” gondolata tud néha, de akkor is igen körvonalazatlan formában mozgósítani. E kiábrándultságot csak tovább fokozza a tradicionális, polgári erkölcsi fékek nélküli gátlástalan fogyasztói mentalitás, és az ezt szolgáló, súlykoló médiumáradat propagandája. Következménye pedig a társadalmi igazságtalanság, egyenlőtlenség indokolhatatlan fokozódása; tünetei, a mára már elviselhetlenné vált kriminalitás vagy a jól ismert tragikus népegészségügyi adatok.

A legtermészetesebb módon adódik a következtetés, milyen nagy a szükség tehát mindarra, amit az egyház(ak) az evangélium hirdetésére révén adni tudnak. Ugyanakkor ezek az intézmények – részben objektív okokból – egyelőre nem

tudnak megfelelni az igényeknek. Hiányzik a stabil középgenerációs bázisuk, nem volt módjuk követni az elmúlt évtizedek demográfiai változásait (kitelepítések, urbanizáció), anyagi és személyi feltételek hiányával küszködnek.

Szubjektíve akadályozza hatékony tevékenységüket az, hogy épp az előregedettség miatt kevesen vannak olyan pozícióban, ahonnan szolgálhatnak az igehirdetés dinamikus, korszerű, sokszínű megvalósulását. Így az egyházépítést sokszor a nosztalgizáló, öncélúan múltba forduló elképzelések, a más felekezetekkel folytatandó verseny értelmetlen kényszere deformálja. Súlyos teher, hogy nem történt meg az egyházi elszámolás a pártállami időszak hibáival, bűneivel. Ez egyrészt legjobb szándékaink ellenére is kétségeket ébreszthet a gondolkodó, kereső emberekben az Úgy egészére vonatkozóan is, hiszen a tudatosan homályosan hagyott, összemossott képben nem látja azokat a példákat, amelyek mégis, és éppen ezért mindenkorra tanúskodnak arról az igaz forrásról, amelyből ők is ihatnának. (Nagy előnyhöz juttatva ezzel az újonnan alakult kis szektákat, amelyeknek szaporodását, vonzását részben – ugyan kipróbálatlan – „tisztaságuk” is magyarázza.)

Másrészt elmaradt a tanulság konzekvens levonása, miszerint az egyháznak, mint intézménynek célszerű a lehető legnagyobb mértékben függetlenítenie magát a mindenkori (!) államhatalomtól, politikai és anyagi értelemben egyaránt. Nem volt vonzó, és le is rombolta a rendszerváltás utáni kezdeti szimpátiát az a heveség, amellyel a három nagy felekezet felsorakozott a magát kereszténydemokratának mondó kurzus mellé, az utolsó pillanatig a szószékről is befolyásolni akarva ez irányban a választópolgárokat. Nem örömteli az a helyzet, amelyben a mindenkori hatalom kegyeinek megfelelően egyszer pluszpénzek érkeznek váratlanul, másszor a szerződött támogatást sem vagy csak késve kapja meg az egyház, illetve egyik pillanatról a másikra változhatnak meg a még pártállamban kialakult és máig nem rendezett paraméterek (nyugdíjtámogatás, illetve most a kongrua megvonása, a lelkészi tb-járandóságok bizonytalan volta, 1% adótámogatás kérdése, a kárpótlás prolongálása a 2000-es évekre stb.).

Harmadrészt tragikusnak mondható, hogy tovább perzisztál az a vezetői magatartás, amely ahelyett, hogy nagyvonalú és bátor tervezéssel segíteni akarná a gyülekezet mint a protestáns egyházi élet bázisának újraéledését, talpra állását, illetve új gyülekezetek szervezését, szinte kihasználva azok előregedett, erőtlen mivoltát, folyamatosan érezteti a Központ mindenható, meghatározó, leosztó szerepét, politikai helyett ma anyagi eszközökkel konzerválva a papcentrikus, hierarchikus struktúrát, a lelkész vertikális függőségét.

Pozitív paradox módon maga a tény, hogy a beteg magyar társadalom tagjainak valóban szükségük van az evangélium gyógyító, közösségteremtő, megtartó erejére. További objektív kedvező körülménynek nevezhető, hogy a hibák és bűnök ellenére is az egyház maradt mára szinte az egyetlen olyan intézmény, amely évszázados gyökerekkel rendelkezik, és alap-mondanivalójával egyben pozitív hagyományos értékeket (család, munka, hűség, becsületesség, testi és lelki tisztaság stb.) is képvisel. Mindezekon felül a jelenkor itt Kelet-Európában bizonyos szempontból „kairosnak” nevezhető a kereszténység életében. Hosszú évszázadok, illetve évtizedek után ma kereszt(y)én(y)nek lenni sem nem kötelező, mint

volt sokszor formalitás az 1945 előtti időben, sem nem tilos, mint utána. Az evangélium terjedését ma nem korlátozzák, illetve nem deformálják a kényszer erejével. Teljes felelőséggel, mentségek nélkül vagyunk, lehetünk az útépités eszközei...

Következtetések

A közeljövő egyházában a Híd-szerepnek kell előtérbe kerülnie.

1. Az evangélium mindenkire szól – hídépítés az izolálódott korosztályok között, megőrizve az életető, tartalmas tradíciókat, ugyanakkor korszerű válaszokat keresve a modern kihívásokra.

2. Az evangélium mindenkire szól – hídépítés az izolálódott társadalmi osztályok, vagyoni rétegek, etnikai többségek-kisebbségek, egészségesek és hátrányos helyzetűek között.

3. Az evangélium mindenkire szól – valódi hídépítés, együttműködés az anakronisztikus, értelmetlen felekezeti verseny helyett.

Gyakorlati teendők

A) A gyülekezetben:

Sűrű feladat az istentisztelet szerepének bátor átgondolása. Hídépítésre van szükség a számunkra nyilvánvaló elsődlegessége, illetve a kívülálló számára a mai médiumáradatban nehezen elfogadható oktató, pusztán verbális mivolta között. Hinnünk kell az igehirdetés formáló erejében, de azt is tudomásul kell vennünk, hogy csak lassú és szelíd építkezéssel lehet a gyülekezet reménybeli új tagjait e körbe bevonnunk. Az objektív nehézségek (elfoglaltság, gyermekek elhelyezése stb.) mellett számolnunk kell a szubjektív gáttal, azzal, hogy főleg kisebb közösségekben nehezebb évek után vagy először a templomban megjelenni úgy, hogy a gyülekezet is úrrá tud lenni a kísértésen, és nem érezteti neheztlenségét vagy épp lelkesedését...

Ennek érdekében az istentiszteletek és a főleg idősebb testvérek által látogatott hagyományos alkalmak (bibliaóra, gyülekezeti evangélizáció stb.) mellett kapcsolódási pontokat kell teremtenünk az ebbe (még) beilleszkedni nem tudók számára is. Lehetnek ezek rétegalkalmak (fiatal családok köre, hittanos szülők órája), de tudatos megkereséssel néha jól felhasználhatók akár a gyülekezeti munkák (építkezések, felújítások, kertrendezések, adminisztráció, de például a karácsonyi műsor) is laikus evangélikus testvérek bevonására (iparosok, mérnök-szakértők, kertész, pedagógusok stb.). Nem utolsósorban oldva ezzel a papcentrikus modell fojtogató kereteit...

Ebben a fázisban előtérbe kell kerülnie a kisközösségi jellegnek, a személyességnek, amelyet különösen a látogatások révén lehet gyakorolni. Nagyon pozitívnak látszik továbbá olyan alkalmak teremtése, amelyek lehetőséget biztosítanak bizonyos elvonulásra, elcsendesedésre, amikor a „világ zaját” kikapcsolva tud együtt lenni a közösség (tábor, hétvége, csendesnap és nem csak az ifjúságnak!). Külön kérdéskör a hitoktatás megszervezése is. Szórványhelyzetben nem egyszerű feladat az iskolai órák tartalmas és hatékony kitöltése, a hiteles megszólalás a rendszerint kis számú, különböző korú gyermek között, a csak korosztályos

hittankönyvek birtokában, az egyéb tantárgyak és a napközi szorításában. Ezért van szükség arra, hogy törekedjünk olyan alkalom megszervezésére is, amelyre minden kicsit hívogathatunk és helyszíne a gyülekezet helyisége. A játékos, kötetlenebb formában elhangzó tanítás, a pozitív „tömegpszichózis”, a kialakuló barátságok, ismeretségek együtt megszüülhetik azt az élményt, hogy „jó itt lennünk” (és talán a vegyesházasságok számát is csökkentik, amint nemrég egy lelkes gyülekezeti tagunk állította...).

Végül, de nem utolsósorban kell az elmúlt évtizedekben kiskorúsított gyülekezeteinket „felnevelnünk” arra a feladatra is, amit egy új, egészségesebb egyházi struktúrában való aktív részvétel kell, hogy jelentsen majd számukra. Ennek része a gyülekezeti önkormányzat erősítése, a tudatos építés a tisztségviselők és a presbiterek aktív közreműködésére a közös döntéshozatalban, a rendszeres tájékoztatás és beszélgetés az egyház történéseiről, az izolálódás helyett ébresztve és fenntartva az érdeklődést közös ügyeink iránt.

B) A közegyházban:

Alapvető elvvé kell válnia annak, hogy a közegyházi struktúrák és intézmények feladata – a speciális országos funkciók (lelkészképzés, szeretetintézmények, iskolák, külföldi kapcsolatok, sajtó, könyvkiadás stb.) mellett – a gyülekezetben folyó élet, a misszió szolgálata.

Ennek érdekében kell a területi rendezést is végrehajtani, azaz a püspöki státust megszabadítva „öröklött” reprezentatív, adminisztratív és előljárói jellegétől, alkalmassá tenni arra, hogy viselője valóban a rábízott gyülekezetek és lelkészek pástora lehessen. Ma elsősorban ezért kell a több (és lehetőleg vidéki is) püspök, hogy területi munkája ne csak áttételes információkra, hitoktatási kérdőívekre, zárszámadásokra, illetve a távoli fővárosból a díszalkalmakra való, mindig torzított képet adó kiszállásokra, hanem az egyházközségek mindennapi életében való személyes tájékozódásra épülhessen. A kor- és kihívásszerűen értelmezett modellben a püspök elsősorban teológiai, hitéleti vezető, fogékony szervezője és támogatója az egyházkerületi teológiai és missziói műhelymunkának. Feladata ugyanakkor, hogy őrökjön a szükséges dogmatikai egység, a tanítás tisztasága felett, kiszűrve és megfelelő módon rendszabályozva a kilengéseket, illetve segítséget nyújtva a problémákkal küzdő munkatársaknak, közösségeknek. Különösen nagy jelentőségű ez ma, amikor nagy számban kerülnek a végzés után teológusok azonnal egyedül nagyobb gyülekezet élére, principális nélkül saját és mások kárán tanulva az emberekkel bánás elméletben taníthatatlan nehéz leckéjét.

Nem vitás, hogy a több püspök többbe kerül. De talán valóban sok energiát és pénzt meg lehetne takarítani a felesleges párhuzamos adminisztrációk (kerületek, országos egyház) megszüntetésével, illetve összevonásával egy közös országos irodába. Egyházunk méreteit tekintve ma nem a püspökök nagyobb száma lenne, hanem inkább az (*van*) disszonáns, amikor közel ugyanazok a személyek, közel ugyanazon beszámolókat hallgatva egyszer kerületi, másszor országos presbiteri ülésen vagy közgyűlésen „múlatják drága idejüket”.

További előnyeik vannak annak, ha a speciális döntéshozatalt, vagy -előkészítést (gyülekezetek támogatása, építés, zene, iskolaügy stb.) a hozzáértőket tömörítő, valóban működő bizottságok, a végrehajtást a megfelelően kialakított osztályok

végeznék. Sokat nyerne ezzel a szakszerűség, másrészt valamelyest korlátozhatnánk annak lehetőségét, hogy az igények reális felmérése és pártatlan rangsorolása helyett a lojalitással arányos szimpátia szerepelhessen súllyal az elbíráláskor.

A strukturális kérdések rendezése mellett több tartalmi elvárás is megfogalmazható az országos egyház felé. Az egyik ilyen a laikus munkásképzés bővítése. És itt nemcsak arról van szó, hogy – az amúgy is sok problémát felvető – diakónus lelkészek, vagy épp a hitoktatók számát növeljük, hiszen amit ők végeznek, az bizony éppen lelkészi feladat. Hanem rendszeresen tanfolyamokat, táborokat, evangélizációkat kellene szervezni a gyülekezeti felügyelőknek, pénztárosoknak, egyéb tisztségviselőknek, presbitereknek és nem utolsósorban e tisztségek várományosainak is!

Általában is problematikus egy jövőorientált egyházkép és koncepció szembe-tűnő hiánya. Miközben lassan elfogadjuk a missziói magatartás primátusát a nép-egyházival szemben (annak értékeit tekintve és őrizve sincs igazán más választásunk) az elmúlt években hozott, illetve elmaradt döntések mégis ellentmondani látszanak ennek. Nem volt mindig megalapozott egy-egy gimnázium újraindítása, több esetben a tradíció, a kárpótlás kényszere vagy a más felekezet vélt előnye vált meghatározó motívummá az anyagi és szellemi, pontosabban lelki bázis reális számbavétele helyett. Így ma éppen a hitoktatás terén leginkább elmaradva segéd-eszközökben és tanerőben várjuk a különböző helyi feszültségekkel, problémákkal, anyagi nehézségekkel vívódó iskoláktól, hogy újratermeljék az egyházhű értelmiségi középréteget. Ezzel szemben különösen kontrasztos olyan döntések hiánya, amelyekkel a kedvező időszakot kihasználva megpróbáltunk volna alkalmazkodni a pártállam évtizedei alatt átrajzolódott hazai népességi viszonyokhoz. Így ma – tisztelegve az utóvédharcosok személyes hősiessége előtt – megállapíthatjuk, hogy komoly anyagi erőkkkel műemlék templomokat tartunk fenn kiürült, mert kitelepített községekben, sőt egyházmegyékben, míg továbbra is hiányzunk onnan, ahová feltételezhetően híveink is költöztek (nagyvárosi lakótelepek, munkáskerületek). Csak a legutóbbi időben történtek olyan lépések (dunaújvárosi templom, két kerületi missziói lelkész munkába állítása), amelyekhez hasonlók sorának már évekkal ezelőtt minden mást meg kellett volna előzni.

Azt is tudomásul kell vennünk, és mindennapi gyakorlatunkban érvényesítenünk, hogy a 40 év alatt elmosódtak a zárt felekezeti határok, értve ezen azt, hogy a reménybeli új testvérek többsége már vegyes házasságból érkezik vagy abban él. Ezért a hídszerepet vállalva kell főleg helyi szinten tudni együttműködni a bennünket is elfogadókkal, miközben újra és újra meg kell fogalmaznunk és értelmeznünk saját identitásunkat is.

Végül a bevezetőben már említettek szerint, nem szabad azt hinni, hogy mindez megvalósítható a múlt megoldatlan problémáinak szőnyeg alá söprése mellett. Erre utal a már „lefutottnak hiti” zsinat tanulsága is. Öt és fél év után ismét robbannak a már „döglöttnek” remélt aknák, s a patthelyzetben olyan, teljesen új koncepció kap teret, amely hazai viszonyok között eddig ismeretlen, ugyanakkor a már eddig elfogadott törvények jelentős átformálását teszi szükségessé a hátralevő fél év során. Egyaránt kísért a befejezetlenség, vagy a kiforratlan megoldások réme. Azt gondoljuk, hogy a kétlépcsős javaslat elfogadásával igenis keresztyén

módon védhettük volna ki a szabad törvénykezést ennyi idő után is akadályozni képes perszonális és presztízssérdekek bénító hatását.

Ismét nyilvánvalóvá vált a valódi cezúrávonás szükségessége. Persze, szebb lett volna egy ilyen elhatárolódást nem a mai események súlya alatt, hanem szabad akarattól, a rendszerváltás során napvilágra került tények ismeretében, belső meggyőződésből tenni. Fel sem mérhető, hogy akkor egy ilyen nagyvonalú gesztusnak, a püspökök lemondásának, amellyel demonstratívén szakíthattunk volna az előző időszak államilag már elismerten jogtalan folytonosságával, hitet téve a félreállított, törvényes és igaz elődök mellett, milyen gyógyító, felszabadító, valódi és nem megfélemlített tömegbázist eredményező hatása lett volna, akár a változást így őszintén akaró vezetés maradéktalan újrávalásztásával is.

De a beteg még él, s vele együtt a gennyedés is, amely nem fog addig megszűnni, amíg a szükséges radikális műtétek meg nem történnek. A legyengült páciens felépülése, teljes munkaképességének visszanyerése nélkül pedig egyesek ihletett szándékai, törekvései ellenére sem várhatunk komoly és tartós missziós eredményeket.

Ifj. Zászkaliczky Pál

„Kedv, remények...”?

Augusztus végén Ittzés Andrással felkérést kaptunk az OLBK-tól, hogy szervezzünk találkozási alkalm(ak)at a Baráti Kör idősebb tagjai és a fiatalabb nemzedék képviselői között. Kezdeményezésüket az a felismerés mozgatta, hogy egyházunkban furcsa módon az igazán radikális nézeteket nem az ifjak képviselik – akiknek pedig ez leginkább korukból következő jellemvonásuk lehet –, hanem a már 50-es, 60-as, 70-es éveiket taposó idősebb testvéreink. Vállaltuk a szervezést, mert a véleménycserét, az egyházunkért felelősséggel aggódók közös gondolkodását fontosnak tartjuk.

Azért, hogy együttléteinknek kellő medre legyen, előadókat és korreferátorokat kértünk fel, akiktől vitaindítókat vártunk.

Az októberi alkalmon szándékunk szerint a reformgondolatok elvi, elméleti, teológiai megközelítését kerestük. Magam számára is újra és újra tisztázandó kérdés az, hogy amikor kritikai észrevételek hangoznak el egyes döntések, szemlélyek, helyzetek ellen, akkor nem hatalmi harcról, „csakazértis” ellenmondásról van szó, hanem a Szentírás üzenetén megszürt igazságkeresésről. Ehhez persze állandóan szem előtt kell tartani a Tízparancsolatot (6., 7., 8.), komolyan kell venni az evangélium üzenetét, és tanulni kell Luthertől. D. Dóka Zoltán Az egyház lelki, strukturális és személyi megújulásának összefüggései címmel tartott előadást. (A bevezető tartalmi ismertetésétől eltekintek, mert a Keresztyén Igazság teljes terjedelemben közli azokat.)

Novemberben a kérdés gyakorlati megközelítését kértük Ittzés Jánostól, aki A múlt öröksége egyházunk jelenében címmel tartott előadást. Meggyőződésem, hogy bajokat orvosolni csak azok okának feltárásával lehet. Ezért kell keresni a

ma jelenségeinek gyökereit a múltban. (Nem értek egyet azokkal, akik elutasítják a „múltba fordulást”, és állandóan csak a jövőépítésről beszélnek. A jövő megvalósulásakor múlttá válik. A jövőt építeni, tervezni csak a múlt tanulságainak levonása után szabad. A holnap közvetíthető üzenetnek a tegnap felismert igazságra kell épülnie. (Hadd idézzem itt – az általam is ismeretlen – George Santayanát: „Azok, akik nem tanulnak a múltból, arra ítéltetnek, hogy megismételjék azt.”) Fontosnak érzem tehát a tisztánlátást, az okozatok felismerését az okok következményeiként.

Számomra a két alkalom summázata így fogalmazható meg: bizakodásra okot adó októberi alkalom után elkésérintő novemberi együttlét. Miben látom ennek okait?

Fontos tisztázni, hogy milyen célt tűztünk magunk elé. Nem tagtoborzót tartottunk (mi magunk sem vagyunk az OLBK tagjai), nem is petíciót akartunk fogalmazni vagy aláíratni sokakkal. Ezzel szemben a párbeszéd megindulását, az évek óta tapasztalható „síri csend” oszlatását, a nemzedékünk tagjaiban oly sokszor tapasztalható, közegyházi kérdésekkel szembeni közöny oldását szerettük volna elősegíteni. Fórumot kívántunk teremteni a – sok esetben már veszélyes – információhiány megszüntetésére. Sokan talán elítélik, de a kezdeményező szándék szerint a beszélgetésre levélben, név szerint hívtuk fiatal barátainkat, ismerőseinket, lelkészeket és nem lelkészeket egyaránt. Az alkalomról szóló előzetes híradás egy félreértés miatt akaratumk ellenére jelent meg nyomtatásban, ami sajnós szándékaink meghiúsulásában döntő szerepet játszott.

Elkésérintő, de egyáltalán nem volt meglepő, hogy bár közel 50 meghívót küldtünk szét fiataloknak, a két alkalmon közülük kb. 20-an vettek részt. Távolmáradás esetére pedig előzetes lemondást kértünk, amire szintén kevesen reagáltak. Emiatt aztán nehezen tudjuk felmérni azt, hogy kezdeményezésünk eleve elhibázott, vagy csak technikai akadályok merültek fel többeknél. Ugyanakkor azzal a realitással is számolnunk kell a későbbiekben, hogy egy háromórás beszélgetés kedvéért nem várható el senkitől, hogy akár 4–500 km-t utazzon.

Megfigyelhető volt, hogy sok fiatalnak mennyire hiányosak az ismeretei a múltbeli eseményekről és a jelen helyzetről. Az idősebbek pedig evidenciaként utalgatnak „Ordass-ügyre”, „Káldy-korszakra” stb. Ez megnehezíti, sokszor lehetetlenné teszi a dialógust. Ezen a ponton nagy változást tartok szükségesnek. Elsőként pedig arról kell sokakat meggyőzni, hogy szükséges a (közel)múlt eseményeivel foglalkozni.

Fájó volt tapasztalni, hogy a személyeskedő hangvétel milyen könnyen fölébe kerekedik a pontos tényekkel alátámasztott érveknek. Mindannyian – sajnós néha az általam tisztelt véleményt képviselők is – hajlamosak vagyunk a másik gondolatait meg nem hallva őt magát támadni. (Felvetődik egy nagy téma, amire itt nem tudok kitérni: Hol a határ a keresztyéni kötelességként gyakorlandó személyesség és a személyeskedés között?) Ennek egyik félelme az, hogy érdeklődőket stílusunkkal riaszthatunk el. Egyik nagy félelmem a jövőre nézve, hogy a mai állóháború frontjai megmerevedve átöröklődnek majd a mi nemzedékünkre. Akkor pedig fontosabb lesz, hogy kinek milyen a múltja annál, hogy ki hiteles és alkal-

mas egyes feladatok ellátására. (A terhelt múlt és a hitelesség persze nehezen férnek össze.)

Az októberi beszélgetést követően többen bizakodóak voltunk, úgy éreztük, hogy elindult valami, reméltük a folytatást. A novemberi alkalmon az előadásokat sajnos nem követte hozzájuk kapcsolódó eszmecsere, így a szervezéskor felállított szándékunk nem valósulhatott meg. Ennek alapvető oka az volt, hogy dr. Harmati Béla is részt vett a találkozón. Azt nem gondolom senkiről, hogy az ő távollétében mást mondott volna, mint így. Ugyanakkor a felszólalók döntő többsége neki címezte felszólalását, ő pedig igyekezett megválaszolni mindenkinek. „1-n relációjú” kommunikáció alakult ki, amit találóan minősített ott valaki lakossági fórumnak. Ennek ellenére néha süketek párbeszédén éreztem magam. Érvet nem követett ellenérv, mindenki fújta a magáét.

Konklúzió? Talán csak ennyi: az a hozzánk eljutott kis csokor pozitív reakció arra sarkall, hogy itt most ne álljunk meg, hanem a visszajelzések alapján csiszolva a formát, új lehetőséget teremtsünk a fent megfogalmazott pozitív cél elérésének érdekében.

Az OLBK elnökségének levele az LVSZ elnökéhez

Budapest, 1996. november 11.

Dr. Gottfried Brakemeier úrnak,
a Lutheránus Világszövetség elnökének,
Genf, Schweiz

Nagyrabecsült, kedves Elnök Úr!

Ezt a levelet a budapesti „Ordass Lajos Baráti Kör” (Ordass Társaság) megbízásából írjuk. Ez a társaság a Magyarországi Evangélikus Egyházban lelkészek és más gyülekezeti tagok „grassroot” (gyökereket kutató) mozgalma, melyet 1988-ban azzal a céllal alapítottak, hogy Ordass Lajos egykori püspöknek az örökséget megőrizze és rehabilitálását szorgalmazza. Állami részről már 1990 júniusában sor került rehabilitációjára, egyházi részről azonban ez csak 1995. október 3-án történt meg.

Ez az utóbb említett ítélet megállapítja, hogy Ordass püspök 1958 júniusában hivatalából történt eltávolítása minden jogi alapot nélkülözött, így egyházkerületének haláláig törvényes püspöke volt. Ebből következik, hogy Káldy Zoltánnak a Déli Evangélikus Egyházkerület püspökévé „választásá”-t a püspöki tisztségnek a hatalmába kerítéseként kell értékelni, minthogy két püspök azonos egyházkerületben egyidejűleg nem lehet.

Káldy Zoltán, aki annak a presbitériumnak tagja volt, amely a püspöki tisztséget megürültnek nyilvánította, azzal kétségkívül tisztában volt, hogy Ordass Lajost püspöki tiszteből jogalap nélkül mozdították el, mégis késznek mutatkozott arra, hogy a püspöki tisztre állami részről egyedül jóváhagyott jelöltségét elfogadja, úgyszintén az erre történt megválasztását is. Ezzel nemcsak elemi etikai, hanem jogi normákat is megsértett.

Amikor a Lutheránus Világszövetség mindezek ellenére, az 1984-ben Budapesten tartott nagygyűlésén elnökké jelölte és meg is választotta, ezért a Magyarországi Evangélikus Egyházat, valamint a Világszövetséget kétségkívül felelősség terheli. Ennek a felelősségnek a mértéke azonban véleményünk szerint különböző.

A magyar evangélikus egyház nemcsak jelölte őt, hanem egy írásában a Világszövetség kelet-európai tagegyházait fel is szólította, hogy Káldy Zoltánt javasolják elnöknek. A Magyarországi Evangélikus Egyház felelősségét valamelyest mérsékli az a tény, hogy, a szovjet megszállás éveiben nem lehetett függetlennek tekinteni, mivel az egyházvezetőség nagyobbára az állami kívánságok végrehajtója volt.

Mindezek ellenére volt egy magyar lutheránus lelkész: Dóka Zoltán, aki „Nyílt levél”-ben felhívta a Lutheránus Világszövetség figyelmét a magyarországi egyházi állapotokra, miközben kihangsúlyozta Káldy Zoltán önkényes egyházvezetési módszereit, és a figyelmet felhívta teológiai terrorjára, amivel Káldy minden lelkészre és egyházi munkásra a „diakóniai teológiát” rákényszerítette – azt a teológiát, amely valóságban a kommunista kormánypolitikát szolgálta és amelyet

a nemzetközi hírű Vajta Vilmos professzor, a Strassbourgi Ökumenikus Intézet igazgatója is élesen elítélt.

Dóka Zoltán levelét, amely Kibira püspöknek, a Világszövetség elnökének, és a Világszövetség Végrehajtó Bizottságának volt címezve, a Lutheránus Világszövetség stábjának a döntése alapján számukra nem továbbították. 1984. február 9-én a stáb az Információs Osztály információs szabadságát is korlátozta, amikor is belső cenzúrát vezetett be, melynek értelmében minden Magyarországra vonatkozó hírt csak akkor szabad nyilvánosságra hozni, ha a stáb hat névszerint megnevezett tagja közül kettő ezt jóváhagyja. A stáb tagjai közül az egyik dr. Harmati Béla jelenlegi püspök. A cenzúra bevezetése ellen akkor Vajta mind a stábnál, mind pedig a tisztviselőknél tiltakozott.

A stáb felelősségét abban meg lehet állapítani, hogy megakadályozta Dóka levelének a nyilvánosságra hozatalát mind a világgyűlés előtt, mind pedig ez alatt.

Ehhez még a következő járult. A Világgyűlés alatt dr. Sam Dahlgren, a Világszövetség Európa-titkára elkészített Káldy Zoltán részére egy nyilatkozatot, melyben Dóka levelét a legszigorúbban elítélte. Ezt a nyilatkozatot egy sajtókonferencián felolvasták, anélkül azonban, hogy magát a levelet akár a delegátusok, akár a sajtó számára rendelkezésre bocsátották volna. Amikor Ole Bertelsen koppenhágai püspök ez ellen kifogást emelt, Mau főtitkár azt válaszolta, hogy a kérdést egy bizottságban (Geschäftsausschuss) már megtárgyalták és úgy döntöttek, hogy a Dóka levél nem lehet hozzáférhető. (A világgyűlés jegyzőkönyvének Pkt. 452. pontja.) Ennek a bizottságnak a jegyzőkönyvében egyáltalán nincsen szó a Dóka levélről.

Hozzá tartozott a stáb stratégiájához, hogy a világgyűlés előtti napon, korlátozott számú meghívottak előtt, melyhez Káldy püspök is tartozott, koszorút helyeztek el Ordass Lajos sírján – amelyről a világgyűlés információs lapjának német és angol nyelvű kiadása a külföldiek számára részletesen beszámolt, ellenben ennek a lapnak magyar nyelvű kiadása és a magyar egyházi sajtó ezzel szemben – belföldi használatra – csak jelentős rövidítésekkel közölte tudósítását.

A tények azt igazolják, hogy a Lutheránus Világszövetség stábjában a nagygyűlés előtt és alatt igen erőteljes és egyoldalú támogatást nyújtott Káldy Zoltán elnökké választásához. Ezzel lehetővé tették, hogy az a püspök, aki jogalap nélkül jutott püspöki tiszthez, magas állást nyerjen el, melyre csak fokozottan intakt személy lett volna megválasztható. Ezzel a Magyarországi Evangélikus Egyháznak is nagy kárt okoztak, mivel tovább erősítették az egyházon belüli diktatúrát és a diakóniai teológia posícióit – amely többek között a teológiai oktatás során fő- és vizsgatárgy volt –, és ezzel a lelkészek egész generációjának fejlődését helytelen irányba terelték, ami miatt egyházunknak hosszú időn keresztül szenvednie kellett. Ezzel a genfi stáb tagjait, úgy is mint egyéneket és úgy is mint egyházi tisztségviselőket, felelősség terheli, és ezzel a Világszövetség tekintélye is csorbult.

Napjainkban Ordass Lajos élete és működése iránt az érdeklődés egyre inkább erősödik. Tudunk arról is, hogy a Norvég Evangélikus Egyház püspöki konferenciája újabban az „Ordass-kérdéssel” foglalkozott. Finnországból is kérdéseket kapunk Ordass Lajosra vonatkozóan. Itt Budapesten két fiatal teológus folytatja tanulmányait, az egyik Svédországból, a másik az USA-ból; mindketten Ordass Lajosról akarják doktori munkájukat megírni, és ezért a magyar nyelvet is tanul-

ják. A „múlt leküzdésének” a szükségessége egyre inkább foglalkoztatja ifjúságunkat hazánkban is. Reméljük, hogy a Világszövetség hajlandó példát mutatni ebben és az „Ordass-kérdésben” is –, amely Káldy-kérdés és egyben a Világszövetséget érintő kérdés is –, és ennek illő figyelmet fog szentelni. Tudunk róla, hogy a norvég püspöki kar a múlt feldolgozását nem szükségképpen Ordass Lajos személyéhez kívánja kötni, hanem „nagy jelentőségűnek tartja, hogy a Világszövetség alapvető vizsgálatot végezzen annak tisztázása érdekében, hogy a Világszövetség az egyházi üldözésekkel (Kelet-Európában) kapcsolatban miként viselkedett, abból a célból, hogy a jövő számára ennek tanulságait levonhassuk”.

Ezért annak a püspöknek a rehabilitációját – akit a Lutheránus Világszövetség kétszer (1947 és 1957) alelnökévé választott – nagy örömmel üdvözlénk. Ez éppen a közeljövőben aktuális lenne, mivel Ordass Lajos éppen 40 évvel ezelőtt – nyolc évvel a külvilágtól való elszigetelése után –, tért vissza püspöki tisztségbe és a Lutheránus Világszövetség a jövő évben ünnepli 50 éves jubileumát. A múlt tévedéseinek a felszámolása reményteljes kezdet lehetne az újabb 50 év számára.

Annak a reményünknek adunk hangot, hogy a Lutheránus Világszövetség nem szalasztja el annak a lehetőségét, hogy Ordass Lajossal kapcsolatban megfelelő nyilatkozatot tegyen és szolgálatáról, hűségéről, hit- és hitvallási bátorságáról megnyilatkozzék,

hittestvéri üdvözlésünket nyilvánítjuk

Ordass Lajos Baráti Kör/Ordass Egyesület:

dr. Boleratzky Lóránd sk.
elnök

id. Kendeh György sk.
titkár

Ittzés Gábor

Nyílt levél

a Déli Evangélikus Egyházkerület Presbitériumának és Közgyűlésének

Kedves Testvérek!

Személyemet is érintő ügyben, mégis elsősorban nem személyes indítatásból írom ezeket a sorokat.

Kezembe került a Déli Kerület 1996. november 15-i presbiteri és közgyűlése számára készült püspöki jelentés szövege. S bár az írott anyag – bizonyos intervenniálás következtében – teljes terjedelmében nem került felolvasásra, sokszorosított formában eljutott a presbitérium és a közgyűlés tagjaihoz. Ezért tartom szükségesnek reagálásom nyílt levél formájában való közzétételét.

Először a püspöki jelentés személyemet érintő valótlan állításairól szeretnék szólni.

A jelentés 2. oldalán – rám utalva – ezt olvashatjuk: „... az illető lelkész vette magának a bátorságot, hogy elmenjen a Bajor Evangélikus Testvéregyházhoz...”. A Keresztyén Igazságban megjelent cikkem elején világosan megírom, hogy referátumom Erlangenben (ez ugyan bajor föld), de a Nemzetközi Ordass Alapítvány kuratóriumának ülésén – amelyre meghívást kaptam –, hangzott el. Akkor azon-

ban Harmati Béla, aki nyilvánvalóan a Keresztyén Igazságból informálódott, miért hamisítja meg a tényeket, azt állítván, hogy én a bajor testvéregyházhoz fordultam mondanivalómmal?

Ugyanilyen valótlan az is, hogy én arra kértem a külföldi testvéreket, hogy „ne támogassák a magyar egyházat, mert ezzel csak a vezetőket segítik”. Amint azonban referátumom szövegéből egyértelműen kitűnik, én nem ezt mondtam. Azt kifogásoltam, hogy csak a hivatalos vezetőkön keresztül támogatják egyházunkat, és így tulajdonképpen az illegitim vezetők pozícióját erősítik.

Végül nem felel meg az igazságnak az sem, hogy engem Münchenben (ahol egyébként hosszú évek óta nem is jártam), tehát a Bajor Evangélikus Egyház központjában tanítottak volna meg (vagy ki) bármire is.

Mivel a püspöki jelentés említett kitételeit csak szándékos torzításnak lehet minősíteni, észre kell vennünk, hogy itt egy „tünetről” van szó. S ezen a ponton válik személyes ügyből közügyvé mindez. Tetten érhető benne ugyanis a pártállami időkből jól ismert módszer: az ellenségnek tekintett személy szájába olyan mondatokat adni, neki olyan tetteket tulajdonítani (féligazságokkal és csúsztatásokkal), amelyek alkalmasak arra, hogy őt a kellően nem tájékozott, tulajdonképpen manipulált közvéleménnyel erkölcsileg elítéltessek. A konkrét esetben: a kerület vezető testülete előtt engem úgy beállítani, mintha galád módon tönkre akarnám tenni a Magyarországi Evangélikus Egyház és a Bajor Evangélikus Egyház testvéri kapcsolatait. Ennek az eljárásnak jó néhány példáját ismerjük egyházunk elmúlt évtizedeiből. Elég itt csak az Ordass püspök elleni 1969–70-es rágalomhadjáratra vagy a Dóka Zoltán elleni 1984-es gyalázkodásokra (EvÉlet: Megteologizált árulás) utalni. A félelmetes csak az, hogy ezek a „régifajta reflexek” (Harmati Béla kifejezése!) még ma is működnek egyesekben, és hogy ilyen intenzíven jelentkeztek éppen a püspöki jelentés készítésénél.

Még ennél is sajnálatosabb azonban, sőt egyenesen tragikus egy – a püspöki jelentés 6. oldalán olvasható – rövid, ám íróját megdöbbenően leleplező mondat. Leleplező, mert azt, hogy „mezítlásbas teológiát” tükröző, nem gondolom. Harmati Béla testvérünk ezen a helyen az OLBK-t bírálja, de – mintegy megnyugtatásul – mindjárt hozzáteszi: „Ők azonban az egyházon kívülről bírálják...”. Kinek a hangja ez? A Luthert és követőit kiátkozó X. Leóé? De ma már a római pápa sem beszél így! Vagy egy régi-új diktátor hangja, aki eldönteni hivatott, hogy ki van az egyházon belül és kinek nincs ott helye? Úgy gondolom, igazában Káldy Zoltán szelleme kísért itt is. Az idősebb generáció nyilván felismeri ezt. Ő a Luther-kabátból „rázta ki”, Harmati Béla az egyházból közösi ki a vele egyet nem értőket.

Kedves Testvérek! Tudom, hogy kemény szavak ezek. De meg vagyok győződve róla, hogy esetenként ilyenekre van szükség ahhoz, hogy lelepleződjék az egyházunkban ma is kísértő múlt, és lehulljon a lepel azok szeméről, akik azt nem akarják meglátni. Mert csak múltunknak ezeknek az árnyaitól megszabadulva indulhat el egyházunk az igazi megújulás útján. Isten segítsen bennünket erre!

Testvéri köszöntéssel:

Győr, 1997. január 21.

*Ittész Gábor sk.
lelkész*

id. Magassy Sándor

Az „ökumenikus” Újszövetség

– Gondolatok Dr. h. c. Veöreös Imre könyvéhez –

Néhány hónappal ezelőtt jelent meg a Lelkésznevelő Intézet hajdani igazgatója és a Teológiai Akadémia hajdani előadója munkájaként – „Az Újszövetség szingardagsága” címmel – egy olyan könyv, mely íróit és olvasóit egyaránt izgalomba hoz, elgondolkoztat, s látáskülönbség ellenére is meggazdagít lelkiükben, teológiai ismeretekben. A Szerző nem tudományos könyvnek szánja írását, mégis „tudományos” az, mert hiszen benne az Újszövetség kutatásának legújabb eredményei tárulnak az olvasó elé. A mintegy másfélszáz oldalnyi anyagot még áttekinteni sem lehet egyszeri olvasás után. Újra és újra kézbe kell venni a könyvet, hogy a megfelelő részlet igazán ismerőssé váljék. Az egyes könyvek keletkezési idejéről, szerzőségi problémáiról, teológiai tartalmáról bősséggel áradó információk, s a különböző részletek szintézise, helye az Újszövetség egészében egyébként is teljes mértékben igénybe veszik az érdeklődők figyelmét. Éppen ezért az ismételt kézbevétele, vagy a gyakori használat ajánlásával párhuzamosan szóvá kell tennem azt a sajnálatos tényt, hogy az egyébként szép kiállítású könyv már első olvasáskor is szétesett a gyengén sikerült kötés miatt. Pedig szükség volna az Újszövetség napi olvasásával együtt Veöreös Imre könyvét is kézben tartani, kinyitni és utánanézni akár részletkérdéseknek, akár az olvasott könyv egészére vonatkozó megállapításoknak. A Szerző ugyanis a történelem tablója mellett teológiai ismereteket is nyújt: megvilágítja a szentszerzők lelki világát, írói szándékait és teológiai gondolkodásmódját, érvelési rendszerét is. Nagyszerű dolog egyetlen fejezetben összefoglalva szembesülni a Názáreti Jézus, Pál apostol és János (névéhez kapcsolt) teológiai nézetrendszerrel (110–112), s a részletekben sokszor jelentősnek mutatózó különbségek mellett és ellenére felismerni az összekapcsoló döntő szempontot az „agapészeretben”. És jó dolog olvasni egy olyan áttekintést, mely a könyvek keletkezésének időrendjében sorolja fel az újszövetségi iratokat (7). Igaz: a Jelenések könyve kimarad a felsorolásból, s a kötet utolsó fejezeteként szerepeltetése alapján arra lehetne gondolni, hogy Péter 2. levele után – talán a II. század második felében – keletkezett (125–133), ám a figyelmes olvasás során kiderül, hogy a Szerző szerint lényegesen korábban, a Domitianus császár alatti üldöztetések idején, a 90-es évek végén kerülhetett az érintett gyülekezetek használatába (126).

Ide sorolható egy másik szerkesztési probléma is, mely ugyancsak összefügg a könyv kettős célkitűzésével. Az „elsődleges” – azaz valóban Páltól származtatott – páli levelek esetében a tartalomjegyzékből, illetve a folyó szövegből nem állapítható meg, hogy mi tartozik a Római, a Galata, az 1. Thesszalonikai, az 1–2. Korinthusi és a Filippi levélhez. Csak a Filemonhoz írt levél – benne a rabszolga-kérdéssel – válik ki a sorból (47). Ebben az összefüggésben a Szerző a teológiai szempontot részesítette előnyben. Azt akarta kiemelni, hogy miként ragadható meg Pál belső fejlődése és teológiájának lényege. Ezért aztán ilyen fejezetcímekkel találkozunk; „Távlatban (29), A féltűg (29), A teológus (31), A végső jövő (32),

A végső jelen (33), A végső jövő és jelen feszültsége (33), Hitvallás a Krisztusról (35), Isten igazsága (38) és Isten gyermekeinek szabadsága” (43). A tájékozódás így is lehetséges ugyan, de feltétlenül megkönnyítette volna a fontos ismeretek rögzítését egy olyan fejezet, melyben összefoglalólag felszínre kerülnek a történeti események, valamint a hozzájuk kapcsolódó levélküldési körülmények is.

A kötet elejére tett bevezetéstani összefoglaló nemcsak azért került jó helyre, mert az Újszövetség kialakulásának izgalmas folyamatát úgy tárja az olvasó elé, hogy egyúttal az egész szent könyvet is bemutatja, hanem azért is, mert a kutatás szempontjait is meghatározza. Nagyon fontos látni, hogy az Újszövetséget egyfajta „fátyol” takarja; ami túlmutat megfejthetetlen problémákon, kideríthetetlen adatokon, eltérő teológiai szemléleteken. Ez a fátyol határozott intelemként jelentkezik: „Isten nem engedi, hogy a szent iratokkal mintegy kezünkbe vegyük őt, s szavát egy könyvbe fektetve birtokoljuk. Isten nem adja ki ezt a könyvet kezéből. A fátyol a hit alázatára, nyitottságára, Istennek való bizodalmas kiszolgáltatottságunkra figyelmeztet. Térdre kényszerít. Amint az ószövetségi történetben olvasuk, amikor Mózes az égő csipkebokorból hallotta az Úr hangját: Oldd le sarudat lábaidról, mert szent az a hely, ahol állasz (2 Móz 3,6). Erre a rejtélyekkel teli szent földre indulunk” (10). Később azonban ez a fátyol helyenként szakadozottá válik. Nehéz ugyanis összekapcsolni az alázatos és nyitott bibliakutatásra utaló szempontot a legtöbb újszövetségi irat szerzőségét taglaló és kategorikus végeredményt felmutató kijelentéssorral, mely szerint a korábban felsorolt néhány páli levélen kívül lényegében egyetlen újszövetségi iratnak sem ismerjük a szerzőjét (14–17; 81, 82, 85, 88; 101, 108, 117, 119, 122; 125). Aligha lehet vitatni, hogy az ókorban ismert és elfogadott volt az az írói magatartás, amely a saját szerzőséget szerénységből, tiszteletből, vagy éppen a mondanivaló hitelességének emelése céljából más – elismert – szerző neve mögé rejtette. Az Ószövetségben Dániel próféta könyve, az Újszövetségből Péter apostol 2. levele tartozik ebbe a csoportba. Az is köztudomású, hogy a Zsidókhhoz írt levél csak nagy viták után került a Kánonba. Hozzátehetjük: apostoli ihletéséről meg voltak ugyan győződve a pozitív határozatot hozó atyák, mégsem írták valamelyik apostol nevét a könyv elé. Meggondolandó továbbá, hogy a kanonizált könyvek már nagyon korán idézetekben, illetve hivatkozásokban jelentek meg a keresztyén hitvédő irodalomban, az apostoli atyák leveleiben. Bármilyen jelentősek is azok a tudományos eredmények, melyek az utolsó két évszázadban születtek, s bármennyire is tiszteletet parancsolnak az olyan újszövetség-kutatók, mint a talán leggyakrabban idézett Martin Dibelius, Willy Marxsen, Eduard Lohse, Rudolf Bultmann és Ernst Käsemann (99), a kérdést nem teszi indokolatlanná: Vajon az 1800 évvel ezelőtt élt őskeresztyén kortársak – és ellenfeleik, üldözőik! – következetesen és szinte kivétel nélkül légből kapott adatokkal operáltak lelki-szellemi harcaik közepette? Elgondolkoztató végül a nyelvi, teológiai sajátosságok kétségtelen jelenléte az újszövetségi iratokban. A nyelvi szempontok kizárólagossá tételéből fakadó problémákat legújabbban a magyar őstörténet, illetve a honfoglalás kapcsán ismerhette meg a szélesebb közvélemény. A régészet eredményeit figyelembe véve legalábbis egy lehetőségként számolni lehet a honfoglalás máskor és máshogy történtével, mint azt korábban feltételezték. Nem vitatott tény, hogy az első keresztyén zsiná-

tot 49-ben tartották Jeruzsálemben. Az sem, hogy ezen a zsinaton kapott szabad utat, „legitimitást” Pál pogánymissziója, amivel együtt járt a sajátos páli megigazulástan elfogadása is. Ha ezeket az eseményeket kapcsolatba hozzuk Jakab apostol levelével, akkor – teológiai vizsgálódásunk eredményeképpen – eljuthatunk legalább a kérdésfeltevésig: vajon bizonyos-e, hogy Jakab levele 80 és 90 között keletkezett (7.118–119), s nem lehetséges-e, hogy az Újszövetség legkorábbi iratával van dolgunk, olyan irattal, mely a jeruzsálemi konvent előtt formálódott ki? Töprengéseim nem cáfolják a tudós Szerző állításait. Csupán arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy a kategorikus kijelentések megtételéhez változatlanul túl kevés az adatunk. Érdekes, hogy éppen az egyik legrégebbi személyi kérdésnél – a negyedik evangélium szerzősége esetében – jelentkezik kivételként ez a szemlélet: „A negyedik evangélium szerzője minden valószínűség szerint nem volt Jézus történetének szemtanúja. S ha mégis az lett volna, nem azt írja meg, amit látott, hanem ahogy az üdvtörténetét értelmezte (S. Schulz, H. Conzelmann). Ehhez írásbeli forrásokat és élő hagyományt használt fel. Az evangélium felvételét az Újszövetségbe annak köszönhetjük, hogy a 2. század végén apostoli származásúnak tartották. A mi számunkra ennek az evangéliumnak tekintélye azon fordul meg, amit ismeretlen keresztyén szerzője ma nekünk mond. S ez nem más, mint a mindenkori jelenhez szóló bizonyágtétel Jézus Krisztusról” (99). Amit maradéktalanul vállalni lehet, az a teológiai megközelítés és értékelés.

Ám nemcsak itt és a közvetlenül következő oldalakon, – János evangélista teológiájáról szólva, – hanem a könyv egészére jellemző módon üti a Szerző igényes tartalmi vizsgálódásának bélyegét az Újszövetség egyes irataira, mégpedig a lutheri alapszempontra, a „was Christum treibt” tételnek megfelelően (17). Két idézet kívánczik ide, mely a krisztocentrikus szemlélet érvényesítésére mutat. Ugyanakkor arra is alkalmas, hogy érzékeltesse: a Szerző az olvasóval személyes kontaktusba akar kerülni, megszólítja őt, s a jelen teológiai gondolkodásából fakadó problémáinak körébe vonja, megelőlegezve a bizalmat és az együtt tuskodás készségét. Az egyik Márk személyét és gondolkodásmódját hozza közel: „Márk vitte végbe evangéliumában a keresztyén hit és teológiai gondolkodás számára rendkívüli jelentőségű tettet, hogy a kérügmát, a Jézus haláláról és feltámadásáról szóló örömhírt összekapcsolta Jézus életének eseményeivel, a Názáreti történetével. Jézus földi élete ezzel beleépül a megfeszített és feltámadt Krisztusról hangzó igehirdetésbe. Márk így két tévedéstől óv meg: attól, hogy Jézus földi élete, szavai. csodái önmagukban, halála és feltámadása üdvhírétől függetlenül érvényesüljenek, s attól is, hogy a megdicsőült Urat az ember-Jézustól elszakítva hirdessék evangéliumként (Dóka Zoltán). A Jézus-hagyomány és a Krisztus üdvözítő művéről szóló bizonyágtétel, a kérügma *együtt* lesz minden idők számára Isten evangéliuma, jó híre az embereknek, – ez Márk ajándéka. „Az egész könyv (...) nem más, mint kommentár a kérügmához” (H. Conzelmann)” (51–52). A másik idézet a páli teológiát méltatja: „Ma sokakhoz közelebb állnak az evangéliumok és bennük „Jézus élete”, Pál szava pedig háttérbe szorul. Nem is olyan szokatlan sorsa ez Pál leveleinek, mint láttuk az egyháztörténet során. Ezzel elveszítjük Jézus legnagyobb tétének, halálának a reánk áradó, hitünk sorsát eldöntő hatását. Vele még mindazt a kincset, amelyet Pál levelei, gyakran bánya mélyére

rejtetten, tartogatnak minden idők nemzedékének. S közben, Pál elejtésével, a négy evangéliumot is rosszul olvassuk. Mert azok is a kereszt és húsvét felé futnak, ott lelik csúcspontjukat. Csak az a különbség, hogy Pálnál Krisztus halála és feltámadása mellett földi élete homályba vész, viszont annál mélyebben, Isten erejével ragyog fel az *evangélium, a Jézus Krisztusról szóló örömlír*” (35–36).

Az idézeteket még hosszán lehetne folytatni: a szép és tanulságos tartalmi mozzanatok szinte rabul ejtik az olvasót. Ha az evangéliumok, vagy Pál mondanivalójának erre az interpretálására gondolunk, csakugyan másodlagossá – bár persze nem lényegtelenre! – válik az a kérdés, hogy valójában ki és mikor írta vagy állította össze azt a művet, mely Krisztusról ilyen hatalmasan tesz bizonyosságot. Jézus istenségének és emberségének problémájához tartozik még egy megfigyelés, melyet a Szerző egy német kutató munkájára hivatkozva ismertet: „Merészelnünk megfogalmazni egy végső hitbeli következtetést: a földön járt Jézus maga sem tudhatta „rejtett Krisztus” mivoltát. Különben merő látszat lenne az, amire az első keresztyénség hite eljutott, és azóta is feláldozhatatlan központi vallástétele a keresztyénségnek: a földi Jézusban Isten emberré lett. A Pál apostol által idézett őskeresztyén Krisztus-himnuszban az „emberekhez lett hasonlóvá” ezt jelenti: „Ő valóban ember volt, nemcsak külső megjelenésében, hanem gondolkozásában és érzésében is”. A „magát megüresítette” arra engedhetne következtetni, hogy földi lényében már nem volt semmi isteni lényéből. De az a tény, hogy mint ember véghezvitte, ami senki embernek nem volna lehetséges: az Istennek való teljes engedelmisséget, szükségszerűen vezet arra a felismerésre, hogy valóságos emberi mivoltának mélyén az a Más rejlik, akinek hittel valljuk”. (28). Valóban merészség kell Günther Bornkamun véleményének átvételéhez. Az idézetet részben éppen azért tartom fontosnak, mivel figyelmeztet arra, hogy a teológia határmegyéjéhez értünk akkor, amikor Jézus gondolataiba, az Atyával való belső viszonyába akarunk behatolni. Aggályos számomra: vajon nem lépünk-e át a filozófia – még inkább a szofisztika – területére, ha az evangéliumok és apostoli bizonyosságtételek Jézus Krisztusát a logika, egyáltalán a ráció keretei közé próbáljuk szorítani? Ennek a nehéz kérdésnek, melynek legjobb megoldását a Niceai Hitvallás tartalmazza, nincs kielégítő megfogalmazása a modern ember számára. Ha valahol, akkor éppen itt érvényes igazán az a szép tétel, mely szerint „lepel takarja Isten Újszövetségben adott kinyilatkoztatását” (7). Nemcsak végtelenbe táguló távlatok, hanem határokat szabó gátak is nyilvánvalóakká válnak az Újszövetségben.

Távlatok és határok egyébként is hozzátartoznak az Újszövetséghez. Ezért lehet „ökumenikus” könyvnek is tartani (17). Egy évszázad idői távolságának két végpontján más és más teológiájú iratok keletkeznek és integrálódnak további másfél száz esztendő alatt egyazon könyv részeivé. Nem nivellálni kell őket, hanem sajátosságaikat számba venni és behelyezni koruk környezetébe, hogy átvehetők váljanak a mi korunkba és a mi személyes kincseinkké is lehessenek.

A sokszínű szívárvány az özönvíz végén (1 Móz 9,13) Isten kegyelmes szövetésgökötésének volt a jele. Ebben az értelemben „Az Újszövetség színgazdagsága” nem csupán lelki, teológiai – személyes – gazdagodással jár, hanem jele is lehet annak az igralmas szeretetnek, mellyel Isten megajándékozta az Ő népét.

Zusammenfassung

Die Meditation aufgrund Joh. 14,18 von Lajos Ordass eröffnet die Frühjahrsnummer unserer Zeitschrift. Hernach begrüßen wir György Kendeh sen., Sekretär des Lajos Ordass Freundeskreises, Herausgeber unserer Zeitschrift, Mitkämpfer des Bischofs Lajos Ordass, anlässlich seines 85. Geburtstages. Wir gedenken des vor 500 Jahren geborenen Melanchthon und des vor 100 Jahren geborenen Károly Karner, Professor der neutestamentlichen Wissenschaften an der Soproner später an der Budapester Theologisches Akademie. Im Herbst 1996 fanden auf Initiative des Lajos Ordass Freundeskreises, von der Jugend organisiert, zwei Besprechungen in Budapest statt, über die Fragen der Erneuerung unserer Kirche. Diesmal bringen wir den Text von drei Vorträgen der zweiten Besprechung und die gemeinsame Bewertung der beiden Besprechungen. In dieser Nummer veröffentlichen wir zwei Dokumente: den Brief des Präsidiums des Lajos Ordass Freundeskreises an den Präsidenten des Lutherischen Weltbundes, in dem der LWB zur Rehabilitation von Lajos Ordass angespornt und in dem an das Negative in Bischof Zoltán Káldy's Tätigkeit hingewiesen wird. Wir veröffentlichen den offenen Brief von Gábor Ittész an das Presbyterium und an die Vollversammlung des südlichen Kirchendistriktes. Schliesslich macht uns Sándor Magassy sen. mit den Buch Farbenreichtum des Neuen Testaments von Imre Veöreös bekannt.

Summary

The Spring issue of our periodical opens with a devotion from Lajos Ordass on the basis of John 14,18. It is followed by the greeting of György Kendeh sen., the secretary of the Ordass Lajos Society of Friends (OLSF), publisher of our periodical, fellow-fighter of bishop Ordass. We greet him on the occasion of his 85th birthday. We commemorate Melanchthon, who was born 500 years ago, and – with several shorter writings – Károly Karner, who was born 100 years ago. He was the first editor of *Keresztyén Igazság* and was professor of New Testament studies at the Academy of Theology in Sopron, later in Budapest. In the Fall of 1996 – initiated by the OLSF and organised by young people – two discussions took place in Budapest about the question of the renewal of our church. Here we bring the text of the lectures given at the second session and a writing evaluating the two occasions together. In this issue we make public two documents: the letter written by the presidency of the OLSF to the president of the LWF, which hastens the rehabilitation of bishop Ordass by the world federation, and which points out the negative sides of the activity of Zoltán Káldy. We also publish the open letter of Gábor Ittész to the presbyterate of the south church district and its general assembly. Finally Sándor Magassy sen. reviews the book of Imre Veöreös: *The Rich Colours of the New Testament*.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Boleratzky Lóránd egyet. magántanár, az OLBK elnöke	Budapest
Dr. Cserhádi Péter orvos, traumatológus	Budapest/Fót
Dr. Cserhátiné Szabó Izabella gyűl. lelkész	Fót
D. Dóka Zoltán ny. lelkész	Bag
Ittész Gábor gyűl. lelkész	Győr
Ittész János gyűl. lelkész	Kőszeg
id. Kendeh György ny. lelkész, az OLBK titkára	Budapest
id. Magassy Sándor ny. lelkész	Sikátor
† D. Ordass Lajos püspök	Budapest
Dr. Sulyok Elemér OSB, a bencés hittud. főisk. igazgatója	Pannonhalma
Szeverényi János gyűl. lelkész	Budapest
D. Terray László ny. lelkész	Råde (Norvégia)
Dr. Vladár Gábor ref. gyűl. lelkész	Sopron
ifj. Zászkaliczky Pál számítógépes matematikus	Budapest
Zoltán László ny. lelkész	Sopron
Dr. Zsigmondy Árpád lelkész, levéltáros	Budapest

SZERKESZTŐI KÖZLEMÉNYEK

Folyóiratunk 1996. őszi számának 10. oldalán dr. Valentinyi Károly írásának címe tévesen jelent meg. Helyesen: *Dr. Valentinyi Károly levele a zsinathoz*. A sajnálatos hibával kapcsolatban a Szerző és Olvasóink elnézését kérjük.

Előző (1996. téli) számunkban a „*Requiem az egyházkerületek felett*” c. cikk tévesen közölte azt, hogy az egyház vezetősége a kétkerületes megoldás mellett szavazott. Helyesen arról van szó, hogy előzőleg a kétkerületes változat mellett nyilatkoztak meg. – Ugyanebben a cikkben sajtóhibaként az jelent meg, hogy a háromszintes javaslatot „két jogász” terjesztette elő, holott helyesen „két nem jogász”-ról van szó.

Dr. Gyapay Gábor *A budapesti (fasori) gimnázium története* c. cikkének folytatását technikai okokból csak később hozzuk.

Szeretettel hívjuk fel kedves Olvasóink figyelmét az Ordass Lajos Baráti Kör
alábbi kiadványaira:

Ordass Lajos: Akikkel az Úton találkoztam	400,- Ft
Ordass Lajos: Gondolatok a Filemonhoz írott levél olvasása közben	100,- Ft
Kapi Béla: Isten hárfása – Gerhardt Pál élete	150,- Ft

” Konfirmációi ajándékozásra is alkalmasak!

A „Keresztyén Igazság” évi előfizetési ára 400,- Ft + 100,- Ft postaköltség.
Egy szám 100,- Ft. Külf. 10,- DM.

Folyóiratunk és kiadványaink megrendelhetők:
Ordass Lajos Baráti Kör
1114 Budapest, Bocskai út 10.

